

Povezanost nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja te doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama kod srednjoškolaca

Valek, Dorja

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:331586>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Povezanost nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja te doživljavanja nasilja u
mladenačkim vezama kod srednjoškolaca**

Dorja Valek

Zagreb, rujan, 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Povezanost nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja te doživljavanja nasilja u
mladenačkim vezama kod srednjoškolaca**

Dorja Valek

Mentorica:

doc. dr. sc. Ivana Maurović

Zagreb, rujan, 2022.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Povezanost nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja te doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama kod srednjoškolaca* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su naznačeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Dorja Valek

Mjesto i datum: Zagreb, rujana, 2022.

SAŽETAK

Naslov rada: Povezanost nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja te doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama kod srednjoškolaca

Ime i prezime studentice: Dorja Valek

Ime i prezime mentorice: doc.dr.sc. Ivana Maurović

Program/modul: Socijalna pedagogija/djeca i mladi

Sažetak rada:

Temeljni cilj ovoga rada je ispitati razinu nepovoljnih iskustava u djetinjstvu, počinjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama te povezanost ovih fenomena kod učenika i učenica srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Specifično, istraživanjem se nastoji utvrditi pojavnost počinjenja i doživljavanja različitih vrsta nasilja u romantičnim vezama te razlike u vrstama počinjenog i doživljenog nasilja u odnosu na spol kod učenika i učenica srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Nastoji se utvrditi postotak mladih koji su doživjeli jedno i četiri ili više nepovoljnih iskustava u djetinjstvu te postoji li statistički značajna povezanost između broja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu te počinjenja i doživljavanja različitih vrsta nasilja u mladenačkim vezama. Istraživanje je nastalo u sklopu institucionalnog projekta na Edukacijsko – rehabilitacijskom fakultetu te je ono je provedeno u online obliku, preko servisa LimeSurvey u razdoblju od 23. svibnja 2022. do 20. lipnja 2022. Podaci su prikupljeni na uzorku N=1071 učenika i učenica 7 srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i anonimno. Instrumentarij se sastojao od: 1) Upitnika o sociodemografskim obilježjima, 2) prilagođene verzije Upitnika nepovoljnih iskustava u djetinjstvu (Finkelhor i sur., 2015), 3) Upitnika počinjenih nasilnih ponašanja u vezi (Ajduković, Löw i Sušac, 2011) i 4) Upitnika doživljenih nasilnih ponašanja u vezi (Ajduković, Löw i Sušac, 2011). Za obradu podataka korištene su se metode deskriptivne statistike (aritmetička sredina, standardna devijacija, frekvencija odgovora), korelacije, Spearmanov koeficijent korelacije, Mann – Whitneyev test te Kolmogorov – Smirnovljevi test za testiranje normalnosti distribucije. Prema dobivenim podacima mladi su najčešće izloženi psihičkim oblicima nasilja, bilo da ga sami čine ili doživljavaju, zatim slijedi fizičko nasilje, dok su činjenje i doživljavanje seksualnih oblika nasilničkog ponašanja najrjeđe zastupljeni. Nadalje, rezultati pokazuju kako djevojke češće

čine psihičke i fizičke oblike nasilja u ljubavnim vezama te češće doživljavaju psihičko nasilje, dok razlika prema spolu nije utvrđena u činjenju seksualnog nasilja niti izloženosti fizičkim i seksualnim oblicima nasilničkog ponašanja u adolescentskim ljubavnim odnosima. Rezultati pokazuju kako je 68.5% sudionika doživjelo barem jedno nepovoljno iskustvo tijekom odrastanja, dok 28.3% adolescenata izvještava o četiri ili više doživljenih takvih iskustava. Spearmanovim koeficijentom korelacije utvrđena je statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između broja nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja nasilja u mladenačkim vezama ($r=.348$, $p<0.01$) te između broja takvih iskustava i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama ($r=.398$, $p<0.01$). Također, utvrđena je statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja ($r=.341$, $p>0.01$) te doživljavanja psihičkih oblika nasilja u vezi ($r=.382$, $p<0.01$), kao i doživljavanja fizičkog nasilja u partnerskom odnosu ($r=.30$, $p<0.01$). Nadalje, utvrđena je statistički značajna niska pozitivna povezanost između spomenutih iskustava i činjenja fizičkog nasilničkog ponašanja ($r=.251$, $p<0.01$), manifestiranja ($r=.237$, $p<0.01$) i doživljavanja seksualnog nasilja od strane partnera/ice ($r=.226$, $p<0.01$).

Ključne riječi: nasilje u mladenačkim vezama, nepovoljna iskustva u djetinjstvu, djetinjstvo, adolescencija

SUMMARY

Title of work: The correlation between adverse childhood experiences and dating violence perpetration and victimization in high school students

Name and surname of student: Dorja Valek

Mentor's name and surname: doc.dr.sc. Ivana Maurović

Program/module: Social pedagogy / children and young people

Summary of work:

The main goal of this paper is to test adverse childhood experiences, teen dating violence perpetration and victimization and correlation between these phenomena among male and female secondary school students of the City of Zagreb and Zagreb County. Specifically, the research seeks to determine incidence of committing and experiencing different types of violence in romantic relationships and the differences in perpetration and victimization teen dating violence in relation to gender of participants. Furthermore, to determine the percentage of young people who experienced one or four and more adverse childhood experiences. Also, this research seeks to determine whether there is statistically significant correlation between the number of adverse childhood experiences and perpetration and victimization of different types of violence in youth relationships. This research was created as part of an institutional project at the Faculty Education and Rehabilitation Sciences and it was conducted online through LimeSurvey during the period from May 23rd to June 20th of 2022. The data was collected on a sample of N = 1071 male and female secondary school students of the City of Zagreb and Zagreb County. Participation in the research was voluntary and anonymous. The instrument consisted of: 1) The questionnaire of sociodemographic data, 2) an adapted version of the Questionnaire of adverse childhood experiences (Finkelhor i sur., 2015), 3) The questionnaire of teen dating violence perpetration (Ajduković, Löw i Sušac, 2011) and 4) The questionnaire of teen dating violence victimization (Ajduković, Löw i Sušac, 2011). Data were analysed via descriptive statistics (arithmetic mean, standard deviation, response frequency), correlation, Spearman's correlation coefficient, Mann – Whitney's test and Kolmogorov – Smirnov's test for testing normality of distribution. According to the collected data, young people are most often exposed to psychological forms of violence, whether they commit or experience it themselves, followed by physical violence, while

committing and experiencing sexual forms of violent behavior are the least represented. Furthermore, results show that girls more often commit psychological and physical forms of violence in romantic relationships and more often experience psychological forms of violence, while gender differences were not found in committing sexual violence and exposure to physical and sexual forms of violent behavior in adolescent relationships. Results show that 68.5% of participants experienced at least one adverse childhood experience while growing up, while 28.3% of adolescents reported four or more such experiences. Spearman's coefficient of correlation found a statistically significant moderate positive correlation between number of adverse childhood experiences and teen dating violence perpetration ($r=.348$, $p<0.01$) and between number of adverse childhood experiences and teen dating violence victimization ($r=.398$, $p<0.01$). Also, a statistically significant moderate positive association was found between adverse childhood experiences and perpetration ($r=.341$, $p>0.01$) and experiencing psychological forms of violence in a relationship ($r=.382$, $p<0.01$), as well as experiencing physical violence ($r=.30$, $p<0.01$). Furthermore, a statistically significant low positive correlation was found between the mentioned experiences and committing physical violent behavior ($r=.251$, $p<0.01$), manifesting ($r=.237$, $p<0.01$) and experiencing sexual forms of violence in relationships ($r=.226$, $p<0.01$).

Key words: teen dating violence, adverse childhood experiences, childhood, adolescence

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. NASILJE U MLADENAČKIM VEZAMA	3
2.1. Rizični čimbenici za počinjenje i doživljavanje nasilja u mladenačkim vezama te posljedice nasilja u mladenačkim vezama	6
2.2. Prevalencija nasilja u mladenačkim vezama	8
3. NEPOVOLJNA ISKUSTVA U DJETINJSTVU	12
3.1. Prevalencija nepovoljnih iskustava u djetinjstvu	13
3.2. Štetne posljedice nepovoljnih iskustava u djetinjstvu	15
4. PREGLED ISTRAŽIVANJA O POVEZANOSTI NEPOVOLJNIH ISKUSTAVA U DJETINJSTVU I NASILJA U MLADENAČKIM VEZAMA	17
5. TEORIJE KOJE OBJAŠNJAVAJU POVEZANOST IZMEĐU NEPOVOLJNIH ISKUSTAVA U DJETINJSTVU I NASILJA U MLADENAČKIM VEZAMA	21
6. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	23
7. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	24
7.1. Sudionici istraživanja	24
7.2. Instrumentarij	27
7.3. Način provedbe istraživanja	29
7.4. Etički aspekti istraživanja	30
7.5. Metode obrade podataka	30
8. REZULTATI	31
8.1. Iskustvo počinjenog nasilja u mladenačkim vezama.....	31
8.1.1. Iskustvo počinjenog psihičkog nasilja u vezi.....	33
8.1.2. Iskustvo počinjenog fizičkog nasilja u vezi.....	35
8.1.3. Iskustvo počinjenog seksualnog nasilja u vezi.....	37
8.2. Iskustvo doživljenog nasilja u mladenačkim vezama	38
8.2.1. Iskustvo doživljenog psihičkog nasilja u vezi	40
8.2.2. Iskustvo doživljenog fizičkog nasilja u vezi	42
8.2.3. Iskustvo doživljenog seksualnog nasilja u vezi	44
8.3. Nepovoljna iskustva u djetinjstvu.....	45
8.4. Povezanost nasilja u mladenačkim vezama i nepovoljnih iskustava u djetinjstvu	50
9. RASPRAVA	52
10. ZAKLJUČAK	58
11. LITERATURA	61

1. UVOD

Nasilje u mladenačkim vezama, iako postoji od davnina, tek od nedavno postaje temelj rasprava i istraživanja brojnih stručnjaka. S obzirom na porast u pojavnosti spomenutog fenomena te širokog opsega štetnih posljedica koje ostavlja na psihosocijalno funkcioniranje onih koji su u njega uključeni, smatra se javnozdravstvenim problemom. Nasilje u mladenačkim vezama definira se kao fizičko, psihičko/emocionalno i seksualno nasilje čiji je cilj zadobivanje moći i održavanje kontrole nad drugom osobom, odnosno partnerom (Ajduković i Ručević, 2009). Važno je napomenuti kako su adolescenti posebno osjetljivi na ovu vrstu nasilja s obzirom da je adolescencija razdoblje u kojem se razvijaju prvi partnerski odnosi. Nadalje, pojava nasilničkog ponašanja u ljubavnim odnosima u tom razdoblju može ugroziti uspostavljanje brižnih odnosa i te razvijanje međuljudske intimnosti što se smatra temeljnim zadacima adolescencije (Powers i Kerman, 2006). Doživljavanje i činjenje nasilja u partnerskom odnosu često se dovodi u vezu s doživljenim nepovoljnim iskustvima u djetinjstvu.

Nepovoljna iskustva u djetinjstvu (NID) krovni su pojam koji obuhvaća različite vrste zlostavljanja i zanemarivanja te aspekte djetetovog životnog okruženja za koje je moguće da izazovu traumu unutar prvih 18 godina života (Mosley- Johnson, Garacci, Wagner, Mendez, Williams i Egede, 2019). Različiti autori ubrajaju razne životne, potencijalno štetne događaje, pod pojam NID-a te sukladno tome, ne postoji usuglašen i precizno određen popis pojava koje navedeni pojam obuhvaća. Dječja izloženost zlostavljanju, zanemarivanju te ostalim potencijalno traumatičnim događajima u ranom razdoblju, kasnije u životu dovodi do negativnih ishoda koji dokazano predstavljaju rizične čimbenike za činjenje i doživljavanje nasilničkog ponašanja u ljubavnim odnosima (Merrick, Ports, Ford, Afifi, Gershoff i Grogan-Kaylor, 2017; Bellis, Hughes, Leckenby, Hardcastle, Perkins i Lowey, 2014).

Do sada provedena istraživanja o povezanosti nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja te doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama ukazuju na oprečne rezultate: pozitivnu povezanost ovih fenomena (Cprek i sur., 2020; Miller, Breslan, Chung, Green, McLaughlin i Kessler, 2011; Nikulina, Gelin i Zwilling, 2017; Taylor, Boris, Heller, Clum, Rice i Zeanah, 2008; Thulin, Heinze i Zimmerman, 2020), odnosno nepostojanje povezanosti (Baker, 2008). Neka istraživanja ukazuju na razlike u vjerojatnosti počinjenja ili doživljavanja pojedine vrste nasilja

u vezama s obzirom na vrstu doživljenog nepovoljnog iskustva u djetinjstvu (Poole, Dobson i Pusch, 2018; Schütze, Geraedts i Leeners, 2020), dok neka ukazuju na razlike u vjerojatnosti počinjenja i doživljavanja nasilja s obzirom na spol mlade osobe koja je doživjela određeno nepovoljno iskustvo (Duke, Pettingell, McMorris i Borowsky, 2010).

Pregledom literature utvrđeno je kako istraživanja o povezanosti nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i nasilja u mladenačkim vezama u Hrvatskoj do sada nisu provedena te će stoga ovaj rad pružiti uvid u povezanost spomenutih fenomena na našem području. Cilj ovog rada je ispitati razinu nepovoljnih iskustava u djetinjstvu, počinjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama te povezanosti ovih fenomena kod učenika i učenica srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije.

Teorijski dio ovoga rada obuhvatit će nekoliko područja. Najprije će se definirati i pojasniti pojmovi nasilja u mladenačkim vezama i nepovoljnih iskustava u djetinjstvu te ostali aspekti važni za njihovo bolje razumijevanje. Nakon toga, prikazat će se rezultati do sada provedenih istraživanja na ovu temu. Naposljetku, prikazat će se rezultati ovoga istraživanja; pojavnost počinjenja i doživljavanja različitih vrsta nasilja u mladenačkim vezama, pojavnost raznih vrsta nepovoljnih iskustava u djetinjstvu te povezanost između broja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja te doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama učenika i učenica srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije.

2. NASILJE U MLADENAČKIM VEZAMA

Nasilničko ponašanje može se pojaviti u različitim područjima života pojedinca, kao i u svim razvojnim razdobljima. No, manifestiranje, kao i doživljavanje nekog oblika nasilja u razdoblju adolescencije posebno je problematično (Vuković, Milašin, Kuzmanović, 2009). Adolescencija je značajno razdoblje u kojem se formiraju stavovi i uvjerenja mlade osobe o međuljudskim odnosima, ali i, između ostalog, o intimnim vezama. Nadalje, u adolescenciji većina mladih stvara prva iskustva partnerskih odnosa koja predstavljaju temelj za obrasce ponašanja koja se mogu nastaviti i u kasnijim vezama te međuljudskim odnosima općenito (Hodžić, 2007). Želja za nezavisnošću i samostalnošću od roditelja te umanjivanje ljubavnih problema doprinose tome da mladi često ne prepoznaju nasilnička ponašanja niti prekidaju takve veze te je stoga važno problem rješavati na vrijeme (Hodžić, 2007).

Hodžić (2007) navodi da se pojam nasilje u mladenačkim vezama odnosi na obrasce nasilnog ponašanja, što uključuje prisilu, manipulaciju i prijetnje, koji se provode u svrhu kontrole, dominacije i zastrašivanja partnera/partnerice. Neki autori (Bell, Cornelius i Shorey, 2008) nasilje u mladenačkim vezama definiraju kao „prijetnju ili stvarnu upotrebu tjelesnog, seksualnog ili verbalnog zlostavljanja od strane jednog člana nevjenčanog para prema drugome, a u kontekstu ljubavne veze“. Stanić (2007) govori kako je nasilje u vezi „svako namjerno tjelesno, psihičko ili seksualno iskorištavanje, mučenje, izživljavanje, nanošenje patnje, boli, emocionalne nelagode, narušavanje ugleda, ljudskog dostojanstva, tjelesnog, duševnog i/ili spolnog integriteta“. Hart, Stubbling i Stuehling (1991; prema Sesar i Dodaj, 2014) smatraju kako se počinitelj usmjerava na ograničavanje slobode mišljenja i ponašanja žrtve, dok je žrtva usmjerena na ispunjavanje potreba i zahtjeva počinitelja nasilja. Osim spomenutih, postoje brojni drugi autori, ali i organizacije koje definiraju nasilje u mladenačkim vezama. Može se zaključiti kako je svim definicijama zajedničko naglašavanje namjere za kontrolom partnera ili partnerice što se najčešće manifestira kroz zastrašivanje, manipulaciju i nanošenje boli. Dobne granice adolescencije teško je odrediti - kako zbog socijalizacijskog značaja pojedine kulture, tako i zbog osobnih karakteristika pojedinaca. Stoga, različiti autori različito gledaju na dob početka i završetka razdoblja adolescencije (Lacković - Grgin, 2006; prema Glavan, 2018). Važno je napomenuti kako ćemo se u ovome radu usmjeriti na adolescente u srednjoškolskoj dobi.

Postoje različiti oblici uspostavljanja moći i kontrole koje pojedinac može iskazivati u partnerskom odnosu pa stoga možemo govoriti o nekoliko oblika nasilja u intimnim vezama. Ajduković i Ručević (2009) razlikuju psihičko, fizičko i seksualno nasilje smatrajući da se ti pojavni oblici javljaju najčešće.

Psihičko/emocionalno nasilje „provodi se s ciljem kontroliranja, izoliranja i zastrašivanja, te dovodi do slabljenja samopoštovanja i integriteta partnera/partnerice i njegove/njezine sposobnosti za samostalno odlučivanje i djelovanje (Hodžić, 2007:22).“Psihičko se nasilje temelji na nezrelim načinima rješavanja sukoba te nemogućnosti balansiranja između vlastitih i partnerovih potreba. Kako bi postigao svoj cilj, nasilnik koristi prijetnje, zabrane, vrijeđanje, ponižavanje, kritiziranje, zastrašivanje prekidom veze, kontroliranje odijevanja, ponašanja i kretanja te stvaranje osjećaja krivnje kod partnera. Nadalje, pretjerana ljubomora smatra se specifičnim oblikom emocionalnog nasilja koji često vodi prema vrlo teškim oblicima nasilja. Osim toga, psihičko nasilje uključuje i postupke zbog kojih žrtva loše misli o sebi ili pak misli da ima problema s mentalnim zdravljem (Ajduković i Ručević, 2009). Istraživanje koje je 2007. godine proveo Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) (Hodžić, 2007) pokazalo je kako adolescenti i adolescentice najčešće doživljavaju emocionalne oblike partnerskog nasilja: ljubomorne ispade, emocionalne ucjene te posesivno, kontrolirajuće i optužujuće ponašanje. Ajduković i Ručević (2009) procjenjuju kako je više od 90% mladih barem jednom u životu doživjelo neki oblik psihološkog zlostavljanja.

Fizičko/tjelesno nasilje podrazumijeva postupke i ponašanja kojima se nanosi fizička bol ili se uzrokuje ozljeda druge osobe. Uključuje ponašanja kao što su: udaranje rukama, nogama ili predmetima, pljuskanje, grubo guranje, čupanje kose, bacanje predmeta na partnera/partnericu i slično (Prkačin, 2014). Ovakav oblik nasilja može dovesti do teških ozljeda, pa čak i do pokušaja ubojstva ili ubojstva partnera/partnerice (Hodžić, 2007). Fizičko nasilje zastupljeno je manje u odnosu na psihičko nasilje, no ono je i dalje zastupljeno u velikom postotku što dokazuju Ajduković i Ručević (2009) navodeći kako je čak 12% mladih doživjelo neki od oblika fizičkog nasilja u vezi, dok 10% mladih iskazuje kako su bili počinitelji takve vrste nasilja u vezi.

Seksualno nasilje, široko gledajući, podrazumijeva sva ponašanja seksualne prirode, koja osoba prema kojoj su ona usmjerena, doživljava kao nepoželjna (Ajduković i Ručević, 2009). Ono se odnosi na „sve oblike seksualnog uznemiravanja i prisile što uključuje neželjene

seksualne geste, dodire, riječi i komentare, nagovaranje ili ucjenjivanje da bi osoba pristala na seksualne aktivnosti, prisiljavanje na seksualne aktivnosti, iskorištavanje alkoholiziranosti/drogiranosti osobe u svrhu seksualnih aktivnosti, pokušaj silovanja i silovanje“ (Hodžić, 2007:22). Young i Furman (2008) navode kako su mladi, u razdoblju od srednje škole pa sve do sredine dvadesetih godina, najranjiviji za seksualnu viktimizaciju te ponovnu viktimizaciju od strane partnera. S druge strane, često se takvi oblici nasilničkog ponašanja, procjenjuju kao najmanje korišteni oblici zlostavljanja u vezi te se njihov udio zastupljenosti kreće između 2.7 do 14.8% (Bell i sur., 2008).

U posljednje se vrijeme, uz prethodno spomenute oblike nasilja u mladenačkim vezama, spominju i neki drugi oblici koji također ostavljaju negativne posljedice i za žrtvu, ali i za počinitelja. Tako primjerice Buljan-Flander, Bačan, Škovrlj i Škrlec (2009) i Klasnić (2011) govore o ekonomskom nasilju. *Ekonomsko nasilje* „odnosi se na nejednaku kontrolu nad zajedničkim resursima, uskraćivanje pristupa novcu, zapošljavanju ili edukaciji (Klasnić, 2011:342)“. Osim toga, ono u širem smislu, obuhvaća i nemogućnost partnera da raspolaže vlastitim resursima i imovinom (Buljan Flander i sur., 2009). Neki od oblika ekonomskog nasilja u intimnim vezama su: krađa ili uzimanje novca, uskraćivanje ili zabranjivanje obrazovanja ili zapošljavanja, kontroliranje partnerove potrošnje novca ili kupovanje poklona i kasnije prigovaranje zbog toga (Buljan Flander i sur., 2009; Stanić, 2011).

2.1. Rizični čimbenici za počinjenje i doživljavanje nasilja u mladenačkim vezama te posljedice nasilja u mladenačkim vezama

Postoje brojni čimbenici koji povećavaju ili smanjuju vjerojatnost počinjenja i/ili doživljavanja nasilničkog ponašanja u partnerskim odnosima. Dosadašnja istraživanja o spomenutim čimbenicima konzistentno pokazuju da počinitelji nasilja u vezama, kao i osobe koje doživljavaju nasilje nisu homogena skupina, već se razlikuju prema širokom rasponu obilježja koji povećavaju vjerojatnost ili manifestiranja ili doživljavanja nasilja. Važno je napomenuti kako u ovom području rezultati istraživanja nisu konzistentni te kako nije moguće zaključivati o uzročno – posljedičnom odnosu pojedinog rizičnog čimbenika i određenog oblika nasilničkog ponašanja. Pregledom postojeće literature može se naići na različite kategorizacije rizičnih čimbenika koje obuhvaćaju različita individualna i interpersonalna obilježja, kao i obilježja šire socijalne sredine. Tako, primjerice, O'Keefe (2005) i Noonan i Charles (2009; prema Ajduković i Ručević, 2009:219) razlikuju: individualne čimbenike, interpersonalne čimbenike te rizične čimbenike na nivou zajednice/društva. Nadalje, Sesar i Dodaj (2014) u svome radu, pregledom do sada provedenih istraživanja, sistematiziraju rizične čimbenike za nasilničko ponašanje te kao značajne izdvajaju: demografska obilježja, osobnu povijest počinitelja, odnosno obiteljske varijable, karakteristike počinitelja, tj. psihološke varijable i konzumaciju sredstava ovisnosti. *Navedene podjele rizičnih čimbenika za pojavu nasilnog ponašanja u vezi detaljnije su prikazani u tablici 1.*

Tablica 1. Rizični čimbenici za pojavu nasilničkog ponašanja u vezi

AUTORI	O'Keefe (2005), Noonan i Charles (2009; prema Ajduković i Ručević, 2009)		Sesar i Dodaj (2014)	
RIZIČNI ČIMBENICI	Individualni čimbenici	Nisko samopouzdanje/samopoštovanje, nesigurna privrženost, iskustvo viktimizacije, pretjerana ljubomora, pozitivan stav o nasilju kao načinu rješavanja problema, stereotipna uvjerenja o muško-ženskim odnosima, nepoznavanje prava u vezi, sklonost konzumaciji psihoaktivnih sredstava	Demografska obilježja	Mlađa životna dob žene, viši stupanj obrazovanja, razlika u obrazovanju i zaposlenju između partnera, život u urbanim područjima
	Interpersonalni čimbenici	Slabe komunikacijske vještine, teškoće u izražavanju osjećaja, slabe vještine rješavanja sukoba	Osobna povijest počinitelja	Povijest viktimizacije u djetinjstvu
	Čimbenici rizika na nivou zajednice/društva	Pozitivan stav prema nasilju, tolerantan odnos društva prema nasilju, medijske poruke o prihvatljivosti nasilja u partnerskim odnosima	Karakteristike počinitelja	Povećane razine ljutnje i hostilnosti, autoritativan stav, ljubomora, slabe komunikacijske vještine, potreba za moći, psihološki poremećaji i psihopatologija, emocionalna osjetljivost, nisko samopouzdanje, pozitivan stav o nasilju, sklonost konzumaciji različitih psihoaktivnih sredstava i alkohola

Partnerski odnosi obilježeni nasiljem ostavljaju niz negativnih posljedica na fizičko i mentalno zdravlje žrtve i počinitelja te se povezuju s brojnim drugim rizičnim ponašanjima (Bell, 2008). Nasilje u vezi povezuje se s brojnim problemima mentalnog zdravlja kao što su: poremećaji u prehrani, posttraumatski stresni poremećaj, anksiozni poremećaj, depresija te suicidalnost. Osim toga, osobe koje su doživjele neki oblik nasilničkog ponašanja u vezi, iskazuju i nisko samopouzdanje, lošu sliku o sebi, teškoće s koncentracijom, teškoće sa spavanjem, zdravstvene poteškoće (npr. glavobolja, probavne smetnje i sl.), rizično seksualno ponašanje, prekomjerno pijenje alkohola te konzumaciju drugih sredstava ovisnosti (Ajduković i Ručević, 2009).

2.2. Prevalencija nasilja u mladenačkim vezama

Nasilje u mladenačkim vezama fenomen je koji se počeo intenzivnije istraživati tek u posljednje vrijeme. Istraživanja partnerskog nasilja prethodno su bila većinom usmjerena na odrasle osobe te na bračne parove. S obzirom na to da su istraživanja pokazala kako se problematika nasilja u emocionalnim vezama ne javlja samo u populaciji odraslih, već i adolescenata, početkom 90 -tih godina pojavljuju se prvi istraživači koji se usmjeravaju na istraživanje istoga u adolescentnoj populaciji (Furman, 2010; prema Vehabović, 2015). Trenutno postoji, u odnosu na ranija razdoblja, veći broj istraživanja koji se bave počinjenjem nasilja i viktimizacijom u mladenačkim partnerskim odnosima te se taj broj svake godine povećava.

Prvo istraživanje o nasilju u ljubavnim odnosima mladih provela je 1990. godine Nina Pećnik na uzorku od 275 studenata (Pećnik, 1990; prema Ajduković i Ručević, 2009). Rezultati su pokazali sklonost mladih prema verbalnom agresivnom ponašanju spram partnera te korištenju fizičkog nasilja u konfliktnim situacijama, s tim da su mladići bili skloniji koristiti nasilje kao način rješavanja sukoba od djevojaka (Pećnik, 1990; prema Ajduković i Ručević, 2009). Iduće opsežno istraživanje o toj tematici 2004. godine proveo je Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) u kojem je sudjelovalo 612 adolescenata srednjih škola Republike Hrvatske. Rezultati istraživanja pokazali su kako je čak 60% mladih doživjelo neki oblik nasilja u romantičnom odnosu, dok je čak 43% njih izvještavalo o manifestiranju nasilnog ponašanja prema partneru/partnerici. Psihičko se nasilje, prema rezultatima istoga

istraživanja, javlja kao najrašireniji oblik nasilničkog ponašanja u emocionalnim vezama. Prethodno navedeno vidljivo je i iz činjenice da je 48% ispitanika izjavilo da se njihov dečko/djevojka ponašaju ljubomorno i/ili posesivno (Hodžić, 2007). Udruga CESI 2007. godine provela je opsežnije istraživanje pod nazivom „Istraživanje rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama – Nasilje ne prolazi samo od sebe“ čiji je cilj bilo dobiti uvid u sveobuhvatno razumijevanje nasilničkog ponašanja u partnerskim odnosima među mladima. Tako se istraživanje usmjerilo na ispitivanje učestalosti, oblika, razloga, posljedica te rizičnih čimbenika za pojavu spomenutog fenomena. Istraživanje je obuhvatilo 1014 učenika i učenica iz 42 srednje škole u Republici Hrvatskoj (Hodžić, 2007). Većina sudionika imala je iskustvo veze ili su još uvijek imali partnera te su izjavili da smatraju nasilničko ponašanje u ljubavnim vezama ozbiljnim problemom.

Rezultati su pokazali da se približno trećina mladih kreće u vršnjačkim grupama u kojima postoje oni koji se nalaze u nasilnoj vezi, dok čak petina sudionika izjavljuje da direktno poznaju nekoga tko se nalazi u nasilnoj vezi. Na pitanje o vlastitim iskustvima, više od dvije trećine adolescenata odgovorilo je da su bili u vezi u kojoj su se partner/partnerica prema njima nasilno ponašali. Nešto manje od polovice sudionika izjavilo je da su barem jednom manifestirali neki oblik agresivnog ponašanja prema osobi s kojom su u vezi. Učestalost nasilničkog ponašanja, kao i viktimizacije, razlikovala se ovisno o vrsti nasilja. Kao najčešći oblik agresivnog ponašanja u vezi pokazalo se psihičko/emocionalno nasilno ponašanje, odnosno oni oblici kojima je cilj dominirati u vezi te kontrolirati partnera/partnericu - posesivnost, kontrola, emocionalne ucjene, optuživanje i ljubomora. Važno je napomenuti, kako je ovim istraživanjem potvrđeno da mladi ovakve oblike agresivnog ponašanja uglavnom ne prepoznaju kao nasilničko ponašanje. Seksualno nasilje te fizička agresija u manjoj su mjeri zastupljeni u mladenačkim partnerskim odnosima (Hodžić, 2007).

Uzajamno partnersko nasilje javlja se kao najčešći obrazac nasilničkog ponašanja što potvrđuje podatak da je čak polovica mladih izjavila da su doživjeli neki oblik nasilja u vezi, dok su i sami bili nasilni prema partneru ili partnerici. Nadalje, ovim istraživanjem identificirani su rizični čimbenici povezani sa sklonošću nasilnom ponašanju, ali i povećanim rizikom od viktimizacije u vezi. Tako mladići u većoj mjeri zastupaju stavove koji opravdavaju upotrebu nasilja u određenim situacijama, isto kao i tradicionalne i seksističke stavove o rodnim ulogama. U odnosu na spolnu/rodnu dimenziju problema djevojke su sklonije i činiti i

doživljavati emocionalne oblike zlostavljanja, dok seksualne oblike nasilja više čine mladići (Hodžić, 2007). Nadalje, rezultati istraživanja provedenog u RH pokazali su kako djevojke češće i čine i doživljavaju fizičko nasilje od mladića (Ručević, Ajduković i Šincek, 2009).

Iduće istraživanje koje je provedeno u Republici Hrvatskoj, a važno za razumijevanje raširenosti i učestalosti pojave nasilja u romantičnim odnosima mladih, proveli su Ajduković, Löw i Sušac 2010. godine pod nazivom „Prevenција i djelotvorno pristupanje nasilju u vezama mladih putem školskog sustava“. U njemu su sudjelovala 623 učenika iz 14 srednjih škola u Republici Hrvatskoj (Ajduković i sur., 2011). Rezultati istraživanja pokazali su da je 86.4% sudionika, koji su imali iskustvo veze u posljednjih 6 mjeseci, bilo viktimizirano u tom odnosu, dok je 93.1% njih izjavilo da su počinili neki oblik nasilja u vezi. U ovom se istraživanju, kao i u prethodnima, kao najčešći oblik nasilja pojavljuje psihičko nasilje. Sukladno tome 93.3% ispitanika izjavljuje da su prema partneru/partnerici manifestirali psihološke oblike nasilničkog ponašanja. S druge strane, 27.2% sudionika govori o počinjenju seksualnog nasilja što takav oblik nasilja čini najmanje zastupljenim, iako je prema postotku i njegova zastupljenost izrazito velika. Rezultati o doživljenom nasilju u romantičnom odnosu ukazuju da je 26.6% mladih doživjelo neki oblik seksualnog nasilja, 37.2% neki oblik fizičkog nasilja, a čak 86.2% oblik psihičkog nasilja. U odnosu na rodne razlike, rezultati spomenutog istraživanja pokazali su kako su djevojke češće počiniteljice psihičkog i fizičkog nasilja u vezi, dok ih mladići češće doživljavaju. Nadalje, djevojke imaju točnija uvjerenja o tome što je kvalitetna veza te im je ostvarivanje osobnih prava u vezi važnije (Ajduković i sur., 2011).

Osim spomenutih, istraživanja o zastupljenosti nasilničkog ponašanja u vezama mladih u posljednje su vrijeme sve češće teme diplomskih radova. Tako je primjerice, Kočiš 2017. godine provela istraživanje na uzorku od 455 sudionika u dobi od 18 do 30 godina s ciljem razumijevanja stavova, percepcije i iskustva mladih o nasilju u partnerskim odnosima. Rezultati su pokazali kako mladi pretežno imaju negativne stavove o nasilju te su u velikoj mjeri osviješteni o problemu nasilja u vezi. U skladu s prethodnim istraživanjima i ovo je pokazalo kako je počinjenje i doživljavanje psihičkog/emocionalnog nasilja najzastupljenije. Točnije, od 20% sudionika koji su imali iskustvo nasilja u vezi, njih 88.6% iskazuje o doživljenom psihičkom nasilju. Sličan trend vidljiv je i kod manifestiranja psihičkog nasilnog ponašanja gdje, primjerice, 25.1% sudionika izjavljuje da učestalo provjerava gdje im se partner/partnerica nalazi.

Nasilje u mladenačkim vezama predmet je brojnih inozemnih istraživanja koja pokazuju kako je nasilničko ponašanje u partnerskim odnosima učestalo, da mladi i čine i doživljavaju sve oblike takvog ponašanja u vezi te da ono ostavlja ozbiljne posljedice na psihofizički razvoj onih koji se nalaze u takvim odnosima (Marcus, 2007). Međunarodna su istraživanja pokazala kako prevladava uzajamni obrazac partnerskog nasilja te da je stopa psihičkog nasilničkog ponašanja najveća (Archer, 2002; prema Ajduković i Ručević, 2009). Navedeno potvrđuju rezultati istraživanja koje su proveli Jezl, Molidor i White (1996; prema Próspero, 2007) s učenicima srednjih škola. Naime, pokazalo se kako je 96% sudionika doživjelo psihičko nasilje, 59% fizičko nasilje, dok je seksualnom nasilju u vezi bilo izloženo 15% sudionika. Istraživanja provedena u SAD-u i Kanadi na nacionalnom uzorku heteroseksualnih adolescenata pokazala su kako je između 22.5% i 39.1% mladića te između 37.8% i 43.6% djevojaka bilo nasilno prema partneru/partnerici u vezi. Prema istom istraživanju 1/3 ispitanika izjavila je da su doživjeli neki oblik nasilničkog ponašanja u vezi (Marcus, 2007). Meta-analiza koju je proveo Archer (2000) pokazala je da se, osim kada je riječ o seksualnom nasilju, djevojke češće nasilno ponašaju prema partneru. Istraživanjem koje je provedeno na populaciji studenata pokazalo se kako je barem jedna od pet studentica bila viktimizirana u partnerskom odnosu te da je ta viktimizacija dovela do brojnih negativnih posljedica poput: smanjene razine zadovoljstva životom, poremećaja u prehrani, suicidalnosti i zlouporabe psihoaktivnih sredstava (Silverman i sur., 2001; prema Vehabović, 2015). Veliko međunarodno istraživanje, koje je provedeno u 32 zemlje na uzorku većem od 13 tisuća studenata, pokazalo je da je obostrano nasilje u vezi najčešće, nasilje koje čine djevojke prema mladićima iduće je po učestalosti, dok je nasilje koje čine samo mladići najmanje zastupljeno. Emocionalno nasilje pokazalo se kao najzastupljenije. U odnosu na fizičko nasilje, gotovo je 1/3 djevojaka, kao i toliko mladića, izjavila da su fizički napali partnera/partnericu u posljednjih godinu dana (Straus, 2007).

Uspoređujući rezultate međunarodnih i hrvatskih istraživanja vidljivo je da postoje sličnosti koje se ogledaju ponajprije u zastupljenosti pojedinih oblika nasilnog ponašanja u intimnim odnosima te obrazaca koji dominiraju. Dakle, kao najzastupljenije ističe se psihološko/emocionalno nasilje te je nasilje u partnerskom odnosu mladih najčešće obostrano. Nadalje, djevojke se češće javljaju kao počiniteljice nasilničkog ponašanja u vezi, osim u slučaju seksualnog nasilja koje češće čine mladići.

3. NEPOVOLJNA ISKUSTVA U DJETINJSTVU

Termin nepovoljna iskustva u djetinjstvu nije jednoznačan, već obuhvaća širok raspon štetnih iskustava koja djeca doživljavaju u periodu odrastanja te koja ostavljaju brojne negativne posljedice na njihovo psihosocijalno funkcioniranje u odraslosti. Definiranju spomenutog termina pristupalo se na različite načine te je on kroz vrijeme, povećanjem broja provedenih istraživanja, obuhvaćao sve veći broj štetnih iskustava. Nepovoljna iskustva u djetinjstvu (eng. *Adverse Childhood Experiences*, u nastavku NID) krovni je pojam koji obuhvaća razne oblike zlostavljanja i zanemarivanja te aspekte djetetove životne okoline, odnosno širok raspon stresnih i traumatskih iskustava koja mogu izazvati kronični stres ili traumu u prvih 18 godina djetetova života (Hughes i sur., 2017).

Važno je napomenuti kako se pojam nepovoljnih iskustava u djetinjstvu ne može poistovjećivati s pojmom traumatskog događaja, već je te pojmove potrebno razlikovati. Naime, NID je širi pojam koji obuhvaća i traumatske događaje, ali i druga, manje stresna iskustva. Traumatski događaj uključuje prijetnju vlastitom ili tuđem integritetu, odnosno izravnu ili neizravnu izloženost smrti, prijetnji smrću ili ozljedi (Arambašić, 1996; prema Vanjurek, 2020). Traumatski događaj vrlo je intenzivan te može dovesti do značajne patnje kod osobe koja mu je bila izložena unatoč dobrom psihofizičkom stanju te raspoloživim načinima suočavanja prije tog događaja (Arambašić, 1996; prema Vanjurek, 2020). Ukoliko je dijete u djetinjstvu izloženo nepovoljnom iskustvu može doći do razvoja traume što često dovodi do razvoja negativnih emocija ili psihičkih simptoma. Prethodno je već spomenuto kako NID obuhvaća i manje stresne događaje koji nisu nužno traumatični za dijete, iako to mogu biti. Hoće li dijete određeno iskustvo doživjeti kao traumatsko ovisi o njegovim individualnim karakteristikama, biološkoj podlozi, prijašnjim iskustvima te načinima suočavanja i nošenja s teškoćama općenito (Danese i McEwen, 2012; prema Šimčić, Šentija Knežević i Galić., 2019). Osim toga, interpretacija samog događaja, odnosno način na koji dijete tumači doživljeni događaj uvelike ovisi o tome hoće li on izazvati traumatsku reakciju (Subotić, 1996; Kurtović, 2021).

Različiti autori ubrajaju razne životne, potencijalno štetne događaje, pod pojam NID-a te sukladno tome, ne postoji usuglašen i precizno određen popis pojava koje navedeni pojam obuhvaća. Prema najpoznatijem istraživanju koje je prvo provedeno na ovu temu 1990. godine

pod nazivom *CDC-Keiser Permanente Adverse Childhood Experiences (ACE) Study* u nepovoljna iskustava u djetinjstvu ubraja se deset nedaća doživljenih prije 18-e godine života (Felitti i sur., 1998). To su: fizičko, seksualno i emocionalno zlostavljanje djeteta, emocionalno i tjelesno zanemarivanje djeteta, odvojenost ili razvedenost roditelja, prisustvo mentalne bolesti u obitelji, služenje zatvorske kazne člana obitelji, zlouporaba psihoaktivnih sredstava te postojanje obiteljskog nasilja (Smith, 2018). Kasnijim istraživanjima došlo je do proširenja NID-a te ono obuhvaća i izloženost vršnjačkom nasilju, nasilju u zajednici, siromaštvu, životu u zajednici s visokim stopama kriminaliteta, izloženost bolesti ili nesreći koja je opasna po život, hospitalizaciji, beskućništvu, primanju socijalne pomoći te slabijoj povezanost između djeteta i njegovih roditelja (Finkelhor, Shattuck, Turner i Hamby, 2015). Smith (2018) je u svome istraživanju došao do zaključka kako i određeni čimbenici iz okruženja mogu dovesti do nepovoljnih ishoda kod djeteta, a to su: izoliranost od vršnjaka, nizak socioekonomski status, iskustvo rasizma, smrt bliske osobe, povijest življenja u udomiteljskim obiteljima ili u ustanovama socijalne skrbi.

Nadalje, nepovoljna iskustva posebno su značajna u kontekstu djetinjstva jer dijete, za razliku od odrasle osobe, nema dovoljno razvijene kapacitete za suočavanje i uspješno nošenje sa stresorom, odnosno NID-om. Stoga, potencijalno traumatično iskustvo postaje formativno te ostavlja brojne kratkoročne, ali i dugoročne posljedice na djetetov razvoj. Na taj se način mijenja djetetova slika o sebi i o drugima, kao i očekivanja koje ono ima od drugih ljudi i budućnosti (Profaca i Arambašić, 2009).

3.1. Prevalencija nepovoljnih iskustava u djetinjstvu

U već spomenutoj primarnoj studiji o nepovoljnim događajima u djetinjstvu – „ACE studiji“ prikupljeni su podaci na više od 17 tisuća sudionika u dvije vremenske točke, u razdoblju između 1995. i 1997. godine. Rezultati tog istraživanja pokazali su kako je 63.9% sudionika u djetinjstvu doživjelo barem jedan nepovoljni događaj. Drugim riječima, podaci ukazuju da je šest od desetero djece imalo iskustvo najmanje jednog nepovoljnog događaja tijekom djetinjstva. Nadalje, prema istome istraživanju, 40.7% sudionika doživjelo je jedan takav događaj, a 19.9% sudionika doživjelo je 4 ili više takvih događaja kroz svoje odrastanje. Važno je napomenuti kako je iskustvo 4 ili više doživljenih nepovoljnih događaja u djetinjstvu

posebno rizično za loše ishode pojedinca u djetinjstvu jer se vjerojatnost za probleme mentalnog zdravlja povećava 10 puta (Rutter, 1979; prema Atkinson i sur., 2015), a u odrasloj dobi za četiri puta (Hughes i sur., 2017). Prema zastupljenosti pojedinih kategorija spomenute problematike, istraživanjem je utvrđeno da se tjelesno zlostavljanje (28.3%), zlouporaba sredstava ovisnosti nekog od članova kućanstva (26.9%) i roditeljska odvojenost ili razvod braka roditelja (23.3%) događaju najčešće. S druge strane, emocionalno zlostavljanje (10.6%), tjelesno zanemarivanje (9.9%) i član kućanstva koji je u zatvoru (4.7%) najmanje su zastupljeni (Felitti i sur., 1998). Spoznaje dobivene ovim istraživanjem ukazale su da je vjerojatnost doživljavanja nekog nepovoljnog, potencijalno traumatičnog događaja 2 do 18 puta veća kod osoba koje već imaju iskustvo istoga, u usporedbi s osobama koje nisu doživjele nepovoljni događaj u djetinjstvu (Šimčić i sur., 2019). Ovim je istraživanjem utvrđeno i kako iskustvo NID-a značajno utječe na zdravlje i psihosocijalno funkcioniranje pojedinca u odrasloj dobi.

Kasnije su broji istraživači odlučili provesti istraživanja vezana uz ovu tematiku te su dolazili do sličnih, no ne i potpuno istih rezultata. Tako su primjerice, Felitti i sur. (1998; prema Šimčić i sur., 2019) proveli nacionalno istraživanje u SAD-u koje je pokazalo da je 52.1% ukupne populacije doživjelo neki nepovoljni događaj tijekom odrastanja. Prema istom istraživanju, kao najzastupljeniji nepovoljni događaji kojima su djeca izložena tijekom svoga odrastanja su: zlouporaba sredstava ovisnosti nekog člana kućanstva, seksualno zlostavljanje te psihopatološka odstupanja nekog člana kućanstva. S druge strane, Merrick, Ford, Ports i Guinn (2018) ističu emocionalno zlostavljanje kao najzastupljeniji nepovoljni životni događaj u razdoblju djetinjstva, dok je ono u ACE istraživanju navedeno kao najrjeđe.

Istraživanjem u Bosni i Hercegovini koje je provedeno na uzorku od 400 mladih dobiveni su podaci o ovoj tematici koji su značajni i za Hrvatsku s obzirom na slična iskustva mladih (Musa, Peek-Asa, Jovanović i Selimović, 2018). U tom je radu utvrđeno kako polovica ispitanika nije bila izložena nepovoljnom događaju u djetinjstvu, dok je njih 8.3% imalo iskustvo 3 nepovoljnih događaja, a 15% doživjelo je 4 ili više takvih događaja. U odnosu na spol, djevojke su izvještavale o većem kumulativnom broju takvih iskustava. Prema istom istraživanju, emocionalno zlostavljanje (24.5%) te emocionalno zanemarivanje (25.6%) bile su najzastupljenije kategorije NID-a, dok je seksualno zlostavljanje i zanemarivanje (7.1%) bilo najrjeđe spominjano. Postojanje člana obitelji koji je u zatvoru pokazao se prediktorom za rizična ponašanja povezana sa zdravljem te nasilja u ljubavnim odnosima (Musa i sur., 2018).

Iduće istraživanje koje je važno je istaknuti je ono koje je provedeno na studenticama socijalne pedagogije Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Rezultati istoga pokazuju kako je 25.3% studentica izjavilo da su doživjele jedno, 12.3% dva, 16% tri, a 19.7% četiri i više nepovoljnih iskustava u djetinjstvu (Amdžić, 2019). Istraživanjem koje je provedeno u SAD-u na uzorku od 45 287 tisuća djece u dobi od 6 do 17 godina ekonomske poteškoće (22.5%) i razvod (21.9%), odnosno razdvojenost roditelja pokazali su se kao najzastupljeniji nepovoljni događaji koja su djeca doživjela kroz djetinjstvo (Crouch, Probst, Radcliff, Bennett i McKinney, 2019).

Utjecaj nepovoljnih životnih događaja na budući razvoj djeteta, može varirati ovisno o njegovom spolu. Tako je primjerice, utjecaj takvih događaja na antisocijalno ponašanje u odrasloj dobi bio snažniji kod mladića, dok je kod djevojaka taj utjecaj bio slabiji, no i dalje je postojao (Schilling, Aseltine i Jr Gore, 2007; prema Kuček, 2020). Isti autori navode kako kod iskazivanja depresivnih simptoma kao reakcije na proživljeni NID nema razlike između mladića i djevojaka (Schilling i sur., 2007; prema Kuček, 2020).

Iz svega navedenoga, vidljivo je da rezultati različitih istraživanja na ovu temu nisu jednoznačni te ih stoga nije moguće generalizirati. Prevalencija pojedinih kategorija NID-a razlikuje se od istraživanja do istraživanja. Također, ovisno o sudionicima, kao i njihovim obilježjima, razlikuje se i generalna prevalencija NID-a, najčešće iznosi oko 50%, iako ponekad iznosi i više. Važno je napomenuti kako generalna prevalencija, ali i zastupljenost pojedinih vrsta nepovoljnih iskustava u djetinjstvu u različitim radovima, zasigurno ovisi i o definiciji, tj. oblicima NID-a koji su uključeni u istraživanje, odnosno čije se doživljavanje ispituje.

3.2. Štetne posljedice nepovoljnih iskustava u djetinjstvu

Istraživanjima se pokazalo kako se nepovoljna iskustva u djetinjstvu često akumuliraju te kako dijete koje je doživjelo jedno od takvih iskustava, najčešće ima iskustvo i drugih oblika potencijalno traumatičnih događaja (Fulford, 2017). Poznato je kako se povećanjem broja nepovoljnih iskustava u djetinjstvu, povećava i broj posljedica koje ono ostavlja na djetetovo tjelesno i mentalno zdravlje, a raspon i intenzitet tih posljedica varira od osobe do osobe. Osim tjelesnog i mentalnog zdravlja osobe, postoje i brojna druga područja djetetova razvoja u kojima zbog negativnog utjecaja doživljenog negativnog iskustva može doći do razvoja

psihopatologije, a to su: pažnja, učenje, kontrola impulsa, aktivacija autonomnog živčanog sustava, biološko sazrijevanje, interpersonalni odnosi, djetetova percepcija sebe i svijeta oko sebe (Profaca, 2016).

Interakcija brojnih čimbenika kao što su: osobine ličnosti djeteta, razvojni stupanj u kojem je dijete doživjelo nepovoljno iskustvo, vrsta tog iskustva te postojanje socijalne podrške, utječe na ozbiljnost poteškoća u psihosocijalnom funkcioniranju koje će dijete iskazivati kroz život (Profaca, 2016). Nadalje, ozbiljnost, intenzitet i raspon posljedica, ovisi i o načinu na koji dijete doživljava traumatsko ili nepovoljno iskustvo, kao koliko se uspješno nosi s istim. Dijete je često, neposredno nakon što doživi takvo iskustvo, njime zaokupljeno te proživljava nametajuće misli ili slike. S protekom vremena, ukoliko dijete, odnosno odrasla osoba doživljeno nepovoljno iskustvo adekvatno proradi, prihvaća ga kao dio svoga života te isto postaje njen unutarnji kapacitet suočavanja. S druge strane, ukoliko osoba adekvatno i u potpunosti ne proradi isto, ono postaje ometajući čimbenik u njezinom svakodnevnom funkcioniranju (Friedman, 2018; prema Vanjurek, 2020).

Nepovoljna iskustva u djetinjstvu mogu utjecati na razvoj mozga, imunosnog i endokrinog sustava. Nadalje, zbog velike razine stresa kojoj su izložena djeca koja doživljavaju nepovoljna iskustva u djetinjstvu, veća je vjerojatnost za ponašanjima koja su štetna za njihovo zdravlje kao što su: prekomjerna konzumacija alkohola, pušenje cigareta, promiskuitetno ponašanje te antisocijalno ponašanje. Navedeno posljedično dovodi do lošijeg općeg zdravlja s većim rizik obolijevanja od raka i drugih kardiovaskularnih i plućnih bolesti. Uz to, primarnim istraživanjem u ovom području *CDC Keiser* istraživanjem utvrđeno je da doživljavanje NID-a negativno utječe i na životni potencijal osobe, odnosno njeno akademsko postignuće te radnu sposobnost (Bouiller i Blair, 2018).

Brojnim istraživanjima provedenima na ovu temu utvrđene su razne nepovoljne dugoročne posljedice NID-a na funkcioniranje u adolescenciji i kasnije u životu, kao što su: kognitivna kašnjenja i kašnjenja u razvoju općenito (Li, Manor i Power, 2004), poremećaj hiperaktivnosti i deficita pažnje (Bethell, Newacheck, Hawes i Halfon, 2014), niži stupanj obrazovanja (Font i Maguire-Jack, 2015.; Metzler i sur., 2017.; Merrick i sur., 2018; svi prema Šimčić i sur., 2019), oslabljeni odgovor na stres (Shonkoff i sur., 2012), disfunkcija hipokampusa, amigdale, medijalnog prefrontalnog korteksa i drugih limbičkih struktura (Anda i sur, 2006) i oslabljeni

odgovor na stres (Heim i Nemeroff, 2001.; Lu i sur., 2008.; Sareen i sur., 2012; svi prema Šimčić i sur., 2019).

Budući da se ovaj rad bavi povezanosti nepovoljnih iskustava u djetinjstvu s počinjenjem i doživljavanjem nasilja u mladenačkim vezama, podaci koji govore o negativnim posljedicama NID-a poput agresivnosti, budućeg nasilnog ponašanja i ponovne viktimizacije te ostalim koje se dovode u vezu s nasilnim ponašanjem u partnerskim odnosima bit će prikazani u tekstu koji slijedi.

4. PREGLED ISTRAŽIVANJA O POVEZANOSTI NEPOVOLJNIH ISKUSTAVA U DJETINJSTVU I NASILJA U MLADENAČKIM VEZAMA

U posljednje se vrijeme povećava broj znanstvenih radova koji se usmjeravaju na razumijevanje utjecaja koje doživljavanje nepovoljnih iskustava u djetinjstvu ima na kvalitetu partnerskih odnosa kasnije u životu, tj. na potencijalno počinjenje i/ili doživljavanje nasilničkog ponašanja između intimnih partnera. Stoga će, u kontekstu boljeg razumijevanja spomenute povezanosti, u nastavku biti prikazani rezultati inozemnih istraživanja koja su provedena na ovu temu. Važno je napomenuti kako u Republici Hrvatskoj, za sada, ne postoje istraživanja koje su se bavila utvrđivanjem povezanosti između dva spomenuta fenomena. Mnoge su do sada provedene studije, od kojih će neke biti opisane u nastavku, ukazale kako iskustvo nepovoljnih događaja u djetinjstvu predstavlja rizik za manifestiranje, ali i doživljavanje nasilničkog ponašanja u budućnosti te teškoćama u interpersonalnim odnosima općenito. Unatoč tome, postojale su nejasnoće u odnosu na utjecaj pojedine vrste doživljenih nepovoljnih događaja u djetinjstvu, kao i njihovog broja, na nasilničko ponašanje u mladenačkim vezama kasnije te potencijalne razlike u odnosu na spol. S druge strane, važno je napomenuti kako postoje i istraživanja u kojima nije utvrđena povezanost između izloženosti nepovoljnim događajima u djetinjstvu i doživljavanja ili počinjenja nekog oblika nasilničkog ponašanja u ljubavnim odnosima kasnije tijekom života što ukazuje na nekonzistentnost podataka u ovom području te je stoga isto potrebno provjeravati kroz buduća istraživanja. Naime, rezultati istraživanja koje su proveli Baker i Stith (2008) na uzorku od 474 studenata pokazuju kako svjedočenje i doživljavanje nasilja tijekom djetinjstva nema

značajan učinak na iskazivanje fizičke agresije prema partneru/partnerici kod mladića i djevojaka kasnije tijekom života.

S druge strane, brojnim se istraživanjima pokazalo kako je doživljaj nepovoljnih iskustava u djetinjstvu, osim s već navedenim zdravstvenim rizicima, povezan i s budućim iskustvima nasilja i viktimizacije te problemima mentalnog zdravlja (Merrick i sur., 2017). Dječja izloženost zlostavljanju u ranom razdoblju kasnije u životu dovodi do negativnih ishoda koji dokazano predstavljaju rizične čimbenike za činjenje i doživljavanje nasilničkog ponašanja u ljubavnim odnosima. Spomenuti negativni ishodi manifestiraju se u vidu iskazivanja eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju kao što su: agresivnost, nasilničko ponašanje, konzumacija psihoaktivnih tvari, problema u međuljudskim odnosima, anksioznosti, depresivnosti, straha, samoozljeđivanja, pa i suicidalnog ponašanja (Malinosky-Rummell i Hansen, 1993; Jonson-Reid i sur., 2012; Kim i Chung, 2013; Li i sur., 2016; svi prema Kukec, 2020).

Istraživanja na ovu temu ukazuju na još neke negativne učinke NID-a koji se odnose na nasilno ponašanje poput delinkventnog ponašanja, vršnjačkog nasilja i nasilja u partnerskim odnosima (Duke i sur., 2010). Prema Bellis i sur. (2014) više od polovine počinjenja nasilja, kao i više od polovine doživljavanja nasilja može se objasniti proživljenim NID-om. Osobe koje su u ranoj životnoj dobi bile žrtve nasilja, imaju veću vjerojatnost da će i sami biti zlostavljači kasnije u životu, ali i da će doživjeti reviktimizaciju (Lu i sur., 2008; prema Šimčić i sur., 2019). Negativne posljedice NID-a pridonose iskustvu socijalne izolacije, odnosno teškoćama u stvaranju i održavanju odnosa, što može otežati stvaranje dugotrajnih veza u odrasloj dobi (Friedman, 2018; prema Vanjurek, 2020).

Različite vrste nepovoljnih iskustava u djetinjstvu imaju, donekle, različite utjecaje, odnosno posljedice na pojedine aspekte psihosocijalnog funkcioniranja pojedinca u odraslosti koji na različite načine doprinose vjerojatnosti pojave nasilničkog ponašanja u partnerskim odnosima. Naime, iskustvo seksualnog zlostavljanja povezano je s kasnijim seksualnim problemima i neprilagođenim seksualnim ponašanjem (Briere i Runz, 1990), fizičko zlostavljanje s kasnijim nasilnim i agresivnim ponašanjem (Godbout i sur., 2009; prema Vanjurek, 2020). Nadalje, iskustvo psihološkog zlostavljanja povezano je i s nižim samopoštovanjem osobe u odraslosti (Briere i Runtz, 1990) što je rizičan čimbenik počinjenja, ali i doživljavanja nasilja u vezi. Bruffaerts i sur. (2010) navode da osobe s iskustvom seksualnog i fizičkog zlostavljanja u

djetinjstvu češće iskazuju suicidalno ponašanje ili pokušaje istoga od onih koji su proživjeli neki drugi nepovoljni događaj. Osobe koje su, tijekom djetinjstva, svjedočile nasilju između roditelja u većem su riziku od razvoja ovisnosti o alkoholu te konzumacije droga od onih bez takvog iskustva (Dobe i sur., 2001; prema Kukec, 2020). Svjedočenje nasilju među roditeljima te uz to doživljavanje tjelesnog zlostavljanja u djetinjstvu, povećava vjerojatnost da će osoba u odraslosti vršiti nasilje nad svojim partnerom (Coker, Smith, McKeown i King, 2000).

Istraživanjem koje su proveli Duke i suradnici (Duke i sur., 2010) na uzorku od 136 549 adolescenata u dobi od 11 do 18 godina utvrđivala se povezanost nasilničkog ponašanja u adolescenciji s različitim oblicima nepovoljnih iskustava u djetinjstvu. Rezultati istraživanja pokazali su kako povećanjem broja doživljenih nepovoljnih događaja u ranom razvoju raste vjerojatnost manifestiranja nasilničkog ponašanja u razdoblju adolescencije. Naime, vjerojatnost za nasilničkim ponašanjem kod djevojaka s doživljenim nepovoljnim događajima, u odnosu na one koje takvo iskustvo nemaju, bila je veća 2 do 7 puta, dok se kod mladića ona povećavala za 2.7 do 10 puta. Podaci prikupljeni istim istraživanjem ukazuju da se razni oblici nepovoljnih događaja doživljenih kroz djetinjstvo povezuju, između ostalog, i s nasilničkim ponašanjem u partnerskim odnosima. Iskustvo fizičkog i/ili seksualnog zlostavljanja kod mladića pokazalo se značajnim rizičnim čimbenikom za počinjenje nasilničkog ponašanja u intimnim odnosima (Duke i sur., 2010). Nadalje, negativni utjecaji NID-a na partnerske odnose vidljivi su i godinama kasnije. Naime, longitudinalno istraživanje koje je provedeno na uzorku od 850 srednjoškolaca, u nekoliko vremenskih točaka tijekom njihova odrastanja, pokazalo je da su bivanje žrtvom nasilja te svjedočenje nasilničkom ponašanju u obitelji bili prediktori ponovne viktimizacije u ljubavnim odnosima i do 15 godina kasnije (Thulin i sur., 2020). Osim toga, rezultati istraživanja koje je provedeno na nacionalno reprezentativnom uzorku punoljetnih osoba, utvrdili su povezanost između NID-a i retrospektivno prijavljenog manifestiranog fizičkog nasilja u mladenačkim vezama (Miller i sur., 2011),. Točnije, pokazalo se da je počinjenje fizičkog nasilje u ljubavnim odnosima pozitivno povezano sa širokim rasponom NID-a posebno, ali ne isključivo, seksualnim zlostavljanjem, svjedočenjem roditeljskim konfliktima te postojanju psihičkih oboljenja u obitelji. Nadalje, studijom provedenom na uzorku od 60 visokorizičnih mladih u dobi od 18 do 21 godine, utvrđeno je da štetna, nepovoljna iskustava u djetinjstvu - emocionalno, seksualno i fizičko zlostavljanja te

izloženost nasilju u zajednici predstavljaju rizik za izloženost različitim vrstama nasilja u mladenačkim vezama (Taylor i sur.,2008).

Osim istraživanja kojima se ispitala povezanost nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i nasilničkog ponašanja u partnerskim odnosima, bilo njegovo počinjenje ili doživljavanje, neke su studije ispitale učinak takvih iskustava na druge aspekte ljubavnih odnosa, poput kvalitete veze, zadovoljstva vezom, trajanjem veza, ljubavnim statusom i slično. Uspoređujući podatke žena koje su kroz djetinjstvo bile izložene nepovoljnim utjecajima te onih koje nisu, pokazalo se kako prva skupina žena izvještava o nižoj razini sreće u vezi, nižoj kvaliteti veze te većem broju konflikata s partnerima (Schütze i sur., 2020). Naime, spomenuto istraživanje provedeno je na uzorku od 533 žene u dobi od 19 do 59 godina iz Švicarske, Austrije i Njemačke. Iskustvo emocionalnog i seksualnog zlostavljanja u ranom razvoju bilo je snažno povezano s nižom kvalitetom partnerskih odnosa u odrasloj dobi. Nadalje, pojedini oblici NID-a – emocionalno i fizičko zlostavljanja te zanemarivanje povezani su s ljubavnim statusom i to tako da su žene bez iskustva NID-a češće bile u vezi od onih koje su takvo iskustvo imale. Schütze i sur. (2020) dajući objašnjenje tog rezultata navode da žene s iskustvom NID-a koriste izbjegavajuće ponašanje koje je vođeno strahom od vezivanja za osobu zbog iskustava koje su doživjele u ranim stadijima svoga života. S druge strane, takva iskustva nisu utjecala na ozbiljnost ljubavnih odnosa, kao i trajanje istih. Naime, broj sudionica koje su bile u ozbiljnim dugotrajnim vezama bio je jednak u obje skupine (Schütze i sur., 2020).

Istraživanje koje je provedeno s 284 studenta pokazalo je kako nepovoljno iskustvo u djetinjstvu utječe na počinjenje i doživljavanje nasilničkog ponašanja u mladenačkim ljubavnim odnosima (Nikulina i sur., 2017). Točnije, izloženost obiteljskom nasilju u ranom razvoju predstavlja rizik za počinjenje i doživljavanje nasilja u partnerskom odnosu kasnije tijekom života, uključujući fizičku agresiju, ozljedu i psihološku agresiju. Nadalje, odrastanje uz roditelja zatvorenika bilo je povezano s manifestiranjem fizičkog nasilja prema partneru/partnerici, a iskustvo fizičkog zlostavljanja u djetinjstvu, prema rezultatima tog istraživanja, povezano je s doživljavanjem istoga u ljubavnom odnosu. Cprek i sur. (2020) proveli su istraživanje na uzorku od 2900 studenata te su dobili rezultate koji su u skladu s prethodno navedenim istraživanjima. Naime, rezultati su pokazali kako su studenti s većim brojem doživljenih NID-a bili u većem riziku za doživljavanjem svih oblika nasilja u interpersonalnim odnosima. Povećanjem broja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu

povećavala se vjerojatnost viktimizacije svih oblika nasilja i u partnerskim odnosima (Cprek i sur., 2020).

5. TEORIJE KOJE OBJAŠNJAVAJU POVEZANOST IZMEĐU NEPOVOLJNIH ISKUSTAVA U DJETINJSTVU I NASILJA U MLADENAČKIM VEZAMA

Poznavanje teorijske podloge koja objašnjava povezanost između nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i nasilničkog ponašanja u partnerskim odnosima važno je za bolje razumijevanje istoga te sociopedagoško preventivno i tretmansko djelovanje. Drugim riječima, teorijske postavke usmjeravaju stručnjake prema korištenju adekvatnih metoda, tehnika te preventivnih i tretmanskih intervencija kako bi se postigao specifičan cilj. To je u ovom slučaju poduzimanje preventivnih aktivnosti i ranih intervencija za sprječavanje pojave nepovoljnih iskustava u djetinjstvu, umanjivanje negativnih posljedica istoga te time i sprječavanje pojave nasilja u romantičnim odnosima, umanjivanje negativnih posljedica takvog ponašanja, vjerojatnosti ponovnog manifestiranja nasilničkog ponašanja, kao i viktimizacije pojedinca.

Dvije su osnovne teorije koje su važne za razumijevanje povezanosti između spomenutih fenomena te koje viktimizaciju, ali i manifestaciju nasilničkog ponašanja prema ljubavnom partneru povezuju s iskustvom nepovoljnih događaja u ranom razvojnom razdoblju, to su: teorija socijalnog učenja i teorija privrženosti. Ostale teorije koje se spominju u literaturi važne su u kontekstu nasilja u intimnim vezama su: (1) *psihološke teorije, psihoanalitički pristup i sociopsihološke teorije* koje naglašavaju važnost individualnih faktora vezanih uz obilježja ličnosti nasilnika te (2) *sociološke, ekonomske i feminističke teorije* koje naglasak stavljaju na društvene i kulturalne faktore (Jelčić, 2013; prema Glavan, 2018). U nastavku će biti prikazane dvije teorije - teorija socijalnog učenja i teorija privrženosti čije su temeljne postavke posebno značajne za temu ovoga rada.

1. Teorija socijalnog učenja

Prema teoriji socijalnog učenja, korištenje nasilnih obrazaca ponašanja naučeno je promatranjem i imitacijom ponašanja drugih ljudi, inicijalno u periodu djetinjstva (Bandura, 1973; prema Bell i sur., 2008). Sukladno ovoj teoriji, nasilje u partnerskim odnosima povezano je s iskustvom nasilnih interakcija u vlastitoj primarnoj obitelji. Osoba, kroz svjedočenje nasilju

u svojoj obitelji, prihvaća agresivne oblike ponašanja kao način rješavanja problema te takve obrasce ponašanja prenosi u svoje partnerske odnose (Dodaj i sur., 2017). U kontekstu ove teorije često se spominje pojam „međugeneracijskog ili transgeneracijskog prijenosa nasilja“ koji pojašnjava da se ponašanje pojedinca u odraslosti formira u skladu s ponašanjem kojemu su bili izloženi u djetinjstvu. Akers (1998; prema Prospero, 2007) proširuje teoriju socijalnog učenja te smatra da do nasilja u intimnom odnosu dolazi kombinacijom iduća četiri elementa: osoba svjedoči nasilju između partnera (imitacija), druži se s osobama koje podržavaju ili odobravaju nasilničko ponašanje (obitelj, prijatelji, vršnjaci), ima vrijednosti i stavove koji odobravaju korištenje nasilnih obrazaca ponašanja prema partneru/ici te smatra da su dobici od konkretnog ponašanja veći od eventualnih rizika.

2. Teorija privrženosti

Teorija privrženosti, koju je razvio Bowlby, smatra kako rani odnos između djeteta i njegovog primarnog skrbnika uvelike utječe na njegov kasniji razvoj (Bowlby 1969, 1972, 1980; prema Bell i sur., 2008). Prema načinu na koji roditelj odgovora na potrebe djeteta, mogu se razviti tri stila privrženosti: sigurna, izbjegavajuća i anksiozna. Djeca stvaraju prototipove odnosa na temelju njihovih iskustava s primarnim skrbnicima, odnosno sukladno razvijenoj privrženosti. Privrženost stečena u djetinjstvu ostaje relativno stabilna i kroz odraslu dob te veze s romantičnim partnerima postaju prototip privrženosti u odrasloj dobi (Bell i sur., 2008). Romantični odnosi proces su stvaranja privrženosti u adolescenciji te oni dijele ključne karakteristike stvorene privrženosti između djeteta i njegovog primarnog skrbnika što se ogleda u tendenciji mladih da biraju partnere sukladno stvorenom prototipu. Prema ovoj teoriji, mladi koji su imali adekvatnu i odgovarajuću skrb roditelja odabirat će partnere s kojima će graditi zdrave i stabilne odnose, dok će mladi koji su odrasli u nefunkcionalnim obiteljima vjerojatnije ulaziti u nezdrave i nestabilne ljubavne veze (Hazan i Shaver, 1987; prema Bell i sur., 2008). Prema opisanoj teoriji, djeca koja su kroz odnos s primarnim skrbnikom razvila nesigurnu privrženost, u odrasloj će dobi vjerojatnije razvijati partnerske odnose obilježene istim tipom privrženosti te nasilničkim ponašanjem.

6. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je ispitati razinu nepovoljnih iskustava u djetinjstvu, počinjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama te povezanost ovih fenomena kod učenika i učenica srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije.

Sukladno cilju ovoga rada, postavljeni su sljedeći problemi i hipoteze:

P1: Utvrditi pojavnost počinjenja i doživljavanja različitih vrsta nasilja u romantičnim vezama te razlike u vrstama počinjenog i doživljenog nasilja u odnosu na spol kod učenika i učenica srednjih škola Grada Zagreba.

H1: Srednjoškolci Grada Zagreba najčešće čine, ali i doživljavaju, psihičke oblike nasilničkog ponašanja u vezama. Fizički oblici nasilja idući su po zastupljenosti i počinjenja i doživljavanja, dok o počinjenju i doživljavanju seksualnih oblika nasilja u partnerskim odnosima adolescenti izvještavaju u najmanjoj mjeri.

Ova je hipoteza je postavljena na temelju provedenih inozemnih (Straus, 2007; Bell i sur., 2008) i domaćih istraživanja (Hodžić, 2007; Ajduković i Ručević, 2009; Ajduković i sur., 2011; Kočić, 2020).

H2: Djevojke, u odnosu na mladiće, češće čine i doživljavaju fizičko i psihičko nasilničko ponašanje u vezi, mladići češće čine seksualne oblike nasilja prema osobi s kojom su u vezi, dok nisu utvrđene rodne razlike u čestini doživljavanja seksualnog nasilja u vezi.

Ova hipoteza postavljena je na temelju dosadašnjih rezultata istraživanja u svijetu (Archer, 2000; Straus, 2007) i u RH (Hodžić, 2007; Ručević i sur., 2009; Ajduković i sur., 2011).

P2: Utvrditi postotak mladih koji su doživjeli jedno i četiri ili više nepovoljnih iskustava u djetinjstvu.

H3: Očekuje se da će više od 40% mladih imati iskustvo jednog nepovoljnog događaja, dok će postotak mladih koji imaju iskustvo 4 ili više takvih događaja biti manji od 20%.

Ova je hipoteza postavljena na temelju inozemnih istraživanja (Felitti i sur., 1998; Musa i sur., 2018).

P3: Utvrditi postoji li povezanost između broja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu te počinjenja i doživljavanja različitih vrsta nasilja u mladenačkim vezama.

H4: Postoji statistički značajna pozitivna povezanost između broja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu te iskustva činjenja i doživljavanja psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja u mladenačkim vezama.

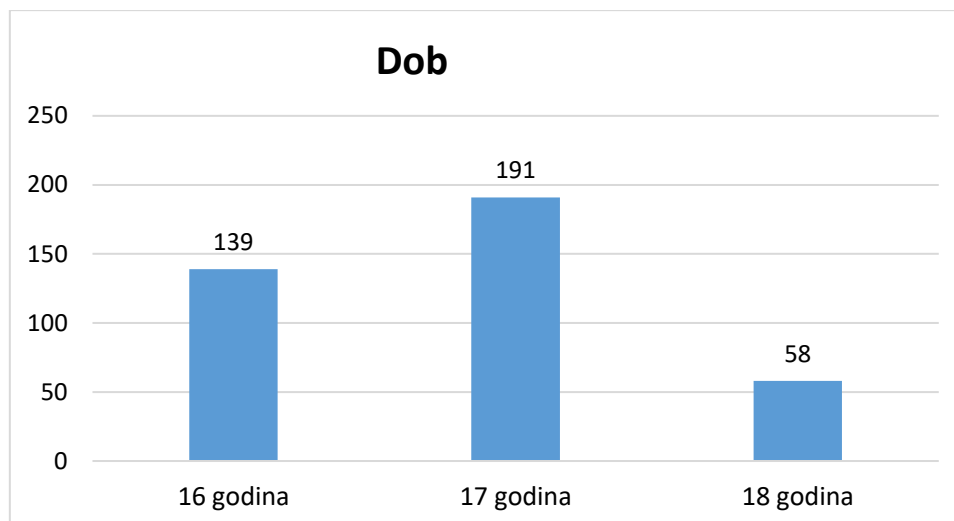
Hipoteza je postavljena na temelju dosadašnjih provedenih inozemnih istraživanja (Taylor i sur., 2008; Duke i sur., 2010; Miller i sur., 2011; Bellis i sur., 2014; Nikulina i sur., 2017; Thulin, 2020, Cprek i sur., 2020).

7. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

7.1. Sudionici istraživanja

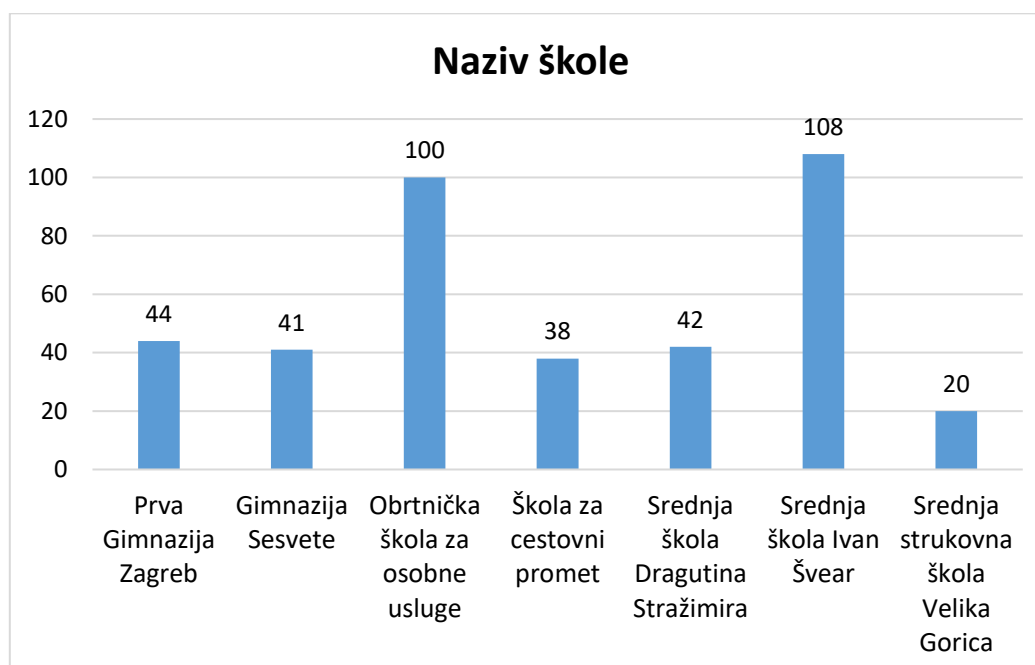
Istraživanje je provedeno na uzorku od 1071 učenika i učenica srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Uzorak koji će biti uključen u obradu podataka, zbog odgovaranja na postavljene istraživačke probleme i hipoteze, odnosi se samo na sudionike koji su iskazali da su u posljednjih 6 mjeseci imali iskustvo veze. Od ukupnog broja sudionika, njih 411 izjavilo je da su u tom vremenskom razdoblju bili u vezi. Nakon što se od spomenutog broja sudionika izuzmu oni s nevaljanim i nepotpunim podacima, uzorak obuhvaća 393 sudionika. Od toga broja (N=393) većinu čine djevojke, točnije uzorak čine 269 djevojaka i 124 mladića.

U odnosu na dob; 139 sudionika ima 16 godina, 191 sudionik ima 17 godina, a 58 sudionika ima 18 godina. Prosječna dob sudionika istraživanja je 16.79, a standardna devijacija za dob iznosi 0.68 . *Distribucija sudionika s obzirom na dob prikazana je na slici 1.*

Slika 1. Grafički prikaz zastupljenosti sudionika s obzirom na spol

Uzorak obuhvaća srednjoškolce iz 7 škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Iz grafa je vidljivo kako najveći broj sudionika (108, odnosno 100) dolazi iz dvije škole - Obrtničke škole za osobne usluge i Srednje škole Ivan Švear, dok je manji broj iz preostalih škola. Odnosno po oko 40 sudionika iz škola: Srednje škole Dragutina Stražimira, Gimnazije Sesvete i Škole za cestovni promet, a 20 sudionika iz Srednje škole Velika Gorica. *Distribucija sudionika s obzirom na školu koju pohađaju prikazana je na slici 2.*

Slika 2. Grafički prikaz zastupljenosti sudionika s obzirom na naziv škole koju pohađaju

Najviše sudionika istraživanja pohađa srednju strukovnu četverogodišnju školu (34.6%), zatim srednju strukovnu trogodišnju školu (33.1%), dok je najmanji broj njih uključen u gimnazijski program (32.3%). Iz podataka je vidljivo kako su sudionici približno podjednako zastupljeni u odnosu na vrstu škole. Od toga, 226 sudionika trenutno je upisano u 2. razred, a 167 u 3. razred srednje škole.

Kućanstvo sudionika istraživanja najčešće čine majka (91.9%), otac (79.1%), sestra/sestre (42.2%) i brat/braća (53.2%), dok su ostali mogući članovi kućanstva rjeđe zastupljeni. Osim toga, sudionici procjenjuju da njihove obitelji izvrsno (31.9%) ili dobro (51.9%) žive sa sadašnjim prihodima, dok s druge strane 0.11% sudionika izjavljuje da s trenutnim socioekonomskim prihodima njihove obitelji žive teško ili vrlo teško.

Gledajući iskustvo veze, od ukupnog broja srednjoškolaca (N=393), njih 263 bilo je u vezi s mladićem, dok ih je 127 bilo u vezi s djevojkom. Sudionici izjavljuju kako su najčešće bili u kratkotrajnim ljubavnim vezama te najveći broj njih navodi da su iste trajale 1 mjesec (7.4%), 2 mjeseca (7.6%), 4 mjeseca (6.1%) i 6 mjeseci (11.2%). S druge strane, važno je napomenuti i kako velik broj sudionika ima iskustvo veze koje su trajale godinu dana (6.1%) te dvije godine (5.3%). Trajanje ljubavnih veza srednjoškolaca (prikazano u mjesecima) iz ovoga istraživanja postiže prosječnu vrijednost od 10.68, dok one najčešće traju 6 mjeseci. Iste minimalno traju nekoliko dana, odnosno tjedana, dok maksimalno trajanje veze koje je obuhvaćeno ovim istraživanjem iznosi 4 godine.

U odnosu na dob partnera/ice, najviše sudionika bilo je u vezi s osobama koje imaju: 16 godina (20.1%), 17 godina (26.7%), 18 godina (17.8%) i 19 godina (10.7%). Prosječna dob partnera/ice u ovom istraživanju postiže vrijednost od 17.77, a najčešće su srednjoškolci u vezi s osobama koje imaju 17 godina. Minimalna dob partnera/ice prema ovom istraživanju je 12 godina, a maksimalna dob partnera/ice je 26 godina. Ova dva ekstremna rezultata zabrinjavajuća su s obzirom na vrlo nisku, odnosno visoku dob i razliku u godinama partnera kod dva sudionika/sudionice istraživanja.

7.2. Instrumentarij

Za ostvarivanje svrhe ovog istraživanja te odgovaranje na problemska pitanja koristili su se sljedeći instrumenti: Upitnik sociodemografskih obilježja, Prilagođena verzija Upitnika nepovoljnih iskustava u djetinjstvu (Finkelhor i sur., 2015), Upitnik počinjenih nasilnih ponašanja (Ajduković, Löw i Sušac, 2011) u vezi te Upitnik doživljenih nasilnih ponašanja u vezi (Ajduković, Löw i Sušac, 2011).

Upitnik sociodemografskih obilježja sastoji se od 12 pitanja koja se odnose na spol, dob, naziv i vrstu srednje škole, razred, sveukupnu prosječnu ocjenu i prosječnu ocjenu iz tri predmeta zadnje školske godine, mjesto stanovanja, prihode kućanstva, tko sve čini kućanstvo, iskustvo veze u posljednjih 6 mjeseci te dob i spol trenutnog ili bivšeg partnera.

Prilagođena verzija Upitnika nepovoljnih iskustava u djetinjstvu (Revised Inventory of Adversive Childhood Experiences, ACE, Finkelhor i sur., 2015). Originalni upitnik Adversive Childhood Experiences (Felitti i sur., 1998) široko je primjenjivan i korišten instrument za mjerenje broja i vrste traumatskih iskustava u djetinjstvu i adolescenciji, odnosno onih koji se događaju tijekom prvih 18 godina života. Navedenim se originalnim upitnikom, kroz 10 čestica, mjere sljedeća nepovoljna iskustva: disfunkcionalnost kućanstva, zanemarivanje, emocionalno, psihičko i fizičko zlostavljanje. Izloženost svakom od spomenutih iskustava boduje se jednim bodom te stoga veći rezultat na ovom instrumentu ukazuje na veći broj doživljenih nepovoljnih iskustava tijekom djetinjstva. Finkelhor i sur. (2015) nadogradili su originalnu verziju instrumenta dodajući četiri tvrdnje kojima opisuju negativna iskustva smatrajući da su isti važni prediktori kasnijeg funkcioniranja pojedinca, a odnose se na: zlostavljanje i isključivanje od strane vršnjaka, nasilje u zajednici, primanje socijalne pomoći te usamljenost. Dakle, instrument se sastoji od 14 tvrdnji (čestica) na koje sudionici odgovaraju s „da“ ili „ne“ čime označavaju da su doživjeli ili nisu doživjeli određeno nepovoljno iskustvo u djetinjstvu. U istraživanju Finkelhor i sur. (2015) instrument je pokazao zadovoljavajuće metrijske karakteristike. U ovom istraživanju pouzdanost je također zadovoljavajuća i iznosi $\alpha=0.82$.

Upitnik počinjenih nasilnih ponašanja u vezi sastoji se od 27 čestica koje obuhvaćaju obilježja tri oblika nasilničkog ponašanja u partnerskim odnosima: psihičko, fizičko i seksualno nasilje. Sadržaj čestica prilagođen je ponašanjima karakterističnima za mlade osobe koje tipično nisu

u dugotrajnoj vezi te koji ne žive zajedno. Subskala psihičkog nasilnog ponašanja sadrži 19 čestica, fizičkog 7 čestica, dok je seksualno nasilje zastupljeno kroz 4 čestice. Na pitanja postavljena u ovom upitniku odgovaraju samo sudionici koji su u posljednjih 6 mjeseci bili u vezi. Njihov je zadatak označiti koliko su se često u tom vremenskom razdoblju prema svojoj djevojci/svom mladiću ponašali na opisane načine. Odgovori u ovom upitniku izmijenjeni su u odnosu na originalni upitnik. Ponuđeni odgovori u originalnom upitniku glasili su: 0 – niti jednom; 1 – jednom; 2 – rijetko (2 do 3 puta); 3 – ponekad (oko 5 do 10 puta); 4 – često (nekoliko puta mjesečno); 5 – vrlo često (nekoliko puta tjedno). Naime, s obzirom na to da mladi često imaju iskustva kratkotrajnih veza (primjerice veza od dva tjedna), originalni primjeri učestalosti mogućeg nasilja nisu bili prilagođeni istima. Stoga su odgovori preformulirani na način da obuhvaćaju razdoblje od mjesec dana, odnosno: 0 – niti jednom, 1 – jednom u mjesec dana, 2 – rijetko (jednom u dva tjedna), 3 – ponekad (jednom tjedno), 4 – često (dva do tri puta tjedno), 5 – vrlo često (svaki ili skoro svaki dan). Rezultati se mogu kretati od 0 do 150, a viši rezultat na ovom upitniku ukazuje na učestalije počinjeno nasilno ponašanje u vezi. Kod validacije instrumenta na dva uzorka učenika i učenica srednjih škola u Hrvatskoj (Ajduković i sur., 2011) mjera pouzdanosti za prvi uzorak iznosila je $\alpha=0.82$, za drugi $\alpha=0.92$, dok u ovom istraživanju ona iznosi $\alpha=0.83$. Pouzdanost pojedine skale iznosi: za psihičko nasilje ($\alpha=0.85$), za fizičko ($\alpha=0.88$) i za seksualno ($\alpha=0.78$).

Upitnik doživljenih nasilnih ponašanja u vezi sastoji se od 27 čestica kroz koje su obuhvaćena obilježja tri oblika nasilničkog ponašanja: psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja. Upitnik je konstruiran po uzoru na Skalu rješavanja sukoba (CTS-2; Straus, Hambey i Warren, 2003; prema Ajduković i sur., 2011) uz promjene i dodavanje novih čestica primjerenih dobi te obilježjima ljubavnih odnosa i nasilnih ponašanja adolescenata. Subskala psihičkog nasilnog ponašanja sadrži 19 čestica, fizičkog 7 čestica, dok je seksualno nasilje zastupljeno kroz 4 čestice. Na pitanja postavljena u ovom upitniku također odgovaraju samo sudionici koji su u posljednjih 6 mjeseci bili u vezi. Njihov je zadatak označiti koliko se često njihova djevojka/njihov mladić ponašala/lo prema njima na opisani način u posljednjih 6 mjeseci. Odgovori se bilježe na skali Likertovog tipa prema istim izmjenama odgovora originalnog upitnika kao što je opisano kod Upitnika počinjenih nasilnih ponašanja u vezi. Rezultati se teoretski mogu kretati od 0 do 150, a viši rezultat upućuje na više i češće doživljeno nasilničko ponašanje u vezi. Kod validacije instrumenta na dva uzorka učenika i učenica srednjih škola u

Hrvatskoj (Ajduković i sur., 2011) Cronbachov koeficijent pouzdanosti za prvi uzorak iznosio je $\alpha=0.91$, za drugi $\alpha=0.92$, dok u ovom istraživanju iznosi $\alpha=0.93$. Pouzdanost pojedine skale iznosi: za psihičko nasilje ($\alpha=0.92$), za fizičko ($\alpha=0.83$) i za seksualno ($\alpha=0.81$).

7.3. Način provedbe istraživanja

Podaci dobiveni u ovom istraživanju prikupljeni su u sklopu istraživanja *Nasilje u mladenačkim vezama uživo i putem interneta*. Riječ je o istraživanju nastalom u sklopu institucionalnog projekta na Edukacijsko – rehabilitacijskom fakultetu u suradnji nekoliko nastavnica i studentica istoga. Provođenju istraživanja prethodilo je dobivanje suglasnosti Etičkog povjerenstva Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta te suglasnosti za provođenje istraživanja od Ministarstva znanosti i obrazovanja, Agencije za odgoj i obrazovanje i svake pojedine škole u kojoj je provođenje istraživanja planirano. Ravnatelji, kao i stručne suradnice škola, dali su svoju suglasnost za sudjelovanjem u istraživanju. Stručne suradnice pojedinih škola informirale su roditelje o provođenju spomenutog istraživanja na roditeljskim sastancima i/ili putem emaila roditelja pri čemu su im pojašnjeni cilj i svrha te rizici provedbe i potencijalna dobit od istraživanja za njihovu djecu.

Istraživanje je provedeno u online obliku, preko servisa LimeSurvey. Stručne suradnice škola i/ili studentice, članice istraživačkog tima, na satu razredne zajednice ili informatike, učenicima su pojasnile cilj i svrhu istraživanja, njihova prava (dobrovoljnost i povjerljivost) te im preko QR koda ili linka omogućile pristup poveznici za istraživanje. Prije samog ispunjavanja upitnika, učenici koji su pristali sudjelovati, potpisali su Suglasnost za sudjelovanjem u istraživanju. Učenici su upitnik ispunjavali preko mobitela ili preko računala, ovisno o tome kako je bilo dogovoreno s pojedinom školom, te je ono trajalo u prosjeku oko 20 – 25 minuta. Prikupljanje podataka u srednjim školama odvijalo se u razdoblju od 23. svibnja do 20. lipnja 2022. godine.

7.4. Etički aspekti istraživanja

Prije provedbe istraživanja dobivena je suglasnost od Etičkog povjerenstva Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta čime je potvrđeno da istraživanje *Nasilje u mladenačkim vezama uživo i putem interneta* zadovoljava postavljene etičke standarde.

Učenicima su prije ispunjavanja upitnika pojašnjeni ciljevi i svrha istraživanja te im je istaknuta dobrovoljnost sudjelovanja, kao i mogućnost odustajanja od istoga u bilo kojem trenutku. Također, učenicima je naglašeno da je istraživanje anonimno te da, tijekom analize podataka iz upitnika, neće biti moguće prepoznati identitet sudionika koji je upitnik ispunjavao. Osim toga, učenici su dobili pismenu *Osobnu suglasnost za sudjelovanje u istraživanju* u kojem su bila istaknuta sva njihova prethodno navedena prava, njihova uloga kao i opće informacije o samom istraživanju.

Budući da je ovo istraživanje obuhvaćalo i upitnik kojim se istražuju nepovoljni životni događaji tijekom djetinjstva, na početnoj su stranici *Osobne suglasnosti* navedene adrese i kontakti savjetovališta gdje sudionici mogu potražiti pomoć ukoliko ispunjavanje upitnika, uslijed prisjećanja na teške događaje, dovede do neugodnih osjećaja ili nelagode.

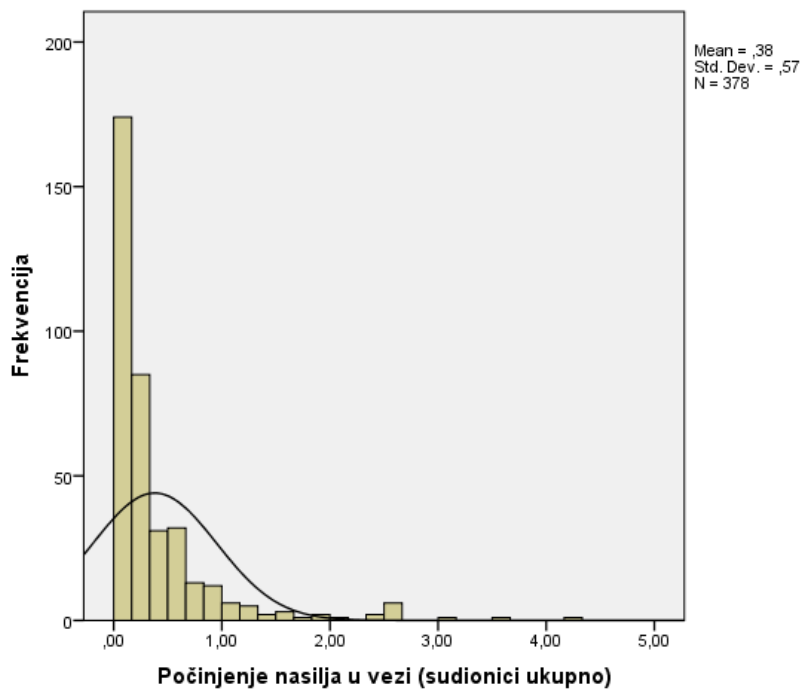
7.5. Metode obrade podataka

U svrhu ostvarivanja postavljenih ciljeva ovog istraživanja koristile su se metode deskriptivne statistike (aritmetička sredina, standardna devijacija, frekvencija odgovora), korelacije, Spearmanov koeficijent korelacije, Mann – Whitneyev test te Kolmogorov – Smirnovljev test za testiranje normalnosti distribucije.

8. REZULTATI

8.1. Iskustvo počinjenog nasilja u mladenačkim vezama

Provedenim Kolmogorov – Smirnovljevim testom pokazalo se kako dobivena distribucija rezultata za varijablu Iskustvo počinjenog nasilnog ponašanja u vezi statistički značajno odstupa od Gaussove (normalne) krivulje ($KS= 0.25$; $p<0.01$). To potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 3.) iz kojeg je vidljiv pomak u lijevo. Isto vrijedi i za pojedine vrste počinjenog nasilnog ponašanja u vezi. S obzirom na navedeno podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 3. Histogram frekvencija za Iskustvo počinjenog nasilnog ponašanja u vezi

U tablici 2. prikazane su deskriptivne vrijednosti za sve sudionike istraživanja koji su odgovorili na pitanja u Upitniku počinjenih nasilnih ponašanja u vezi (N=378) za počinjenje nasilja u partnerskim odnosima općenito te posebno prema vrstama (aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultati Mann – Whitneyevog i Kolmogorov – Smirnovljevog testa).

Tablica 2. Deskriptivni pokazatelji za Iskustvo počinjenog nasilja u vezi

	Ukupno nasilje (sve vrste)	Psihičko nasilje	Fizičko nasilje	Seksualno nasilje
Broj sudionika (N)	378	378	378	378
Aritmetička sredina (M)	0.38	0.51	0.3	0.16
Standardna devijacija (SD)	0.57	0.65	0.65	0.56
Mod	.00	.00	.00	.00
Medijan	0.19	0.31	.00	.00
Minimalni rezultata (Min)	.00	.00	.00	.00
Maksimalni rezultat (Max)	4.33	4.23	4.44	5
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	0.253*	0.214*	0.321*	0.441*
Mann – Whitneyev test (U)	11264.000*	11299.500*	11321.000*	15059.500

Legenda: * $p < 0.05$

Upitnik počinjenja nasilnog ponašanja u vezi sadrži 27 čestica te se na iste odgovara prema skali Likertovog tipa od 0 do 5. Iz prethodne tablice (Tablica 1.) vidljivo je da se raspon rezultata kreće od 0 do 5 što ukazuje da su svi odgovori od 0 do 5 zastupljeni, pri čemu 0 označava *Niti jednom*, 4 *Često*, a 5 označava *Vrlo često*. Sve čestice ovoga upitnika pozitivno su vrednovane te stoga odabir većeg broja ukazuje na veću učestalost činjenja nasilja u vezi. Aritmetička sredina cijelog uzorka za činjenje svih vrsta nasilničkog ponašanja iznosi 0.38, za počinjeno psihičko nasilje 0.38, za fizičko 0.3, a za seksualno nasilje iznosi 0.16. S druge strane standardna devijacija, odnosno prosječno odstupanje rezultata od aritmetičke sredine, za počinjenje svih oblika nasilja iznosi 0.57, za psihičko i fizičko 0.65, dok za počinjeno seksualno nasilje iznosi 0.16. Podaci o aritmetičkoj sredini, standardnoj devijaciji te modu i medijanu upućuju na to da postoji malo raspršenje rezultata te da je većina ispitanika procijenila da su nasilna ponašanja u vezi počinili niti jednom, jednom ili da ih čine rijetko. Kako bi se utvrdile razlike u počinjenju nasilja općenito, odnosno različitih vrsta nasilja s obzirom na spol, proveden je Mann Whitney test. Na temelju dobivenih rezultata zaključujemo kako postoji statistički značajna razlika između djevojaka i mladića u počinjenju nasilja u partnerskim odnosima općenito ($U=11264.000$; $z=-4.511$; $p<0.05$), psihičkog ($U=11321.000$; $z=-4.484$; $p<0.05$) i fizičkog nasilja ($U=11321.000$; $z=-4.842$; $p<0.05$), dok ne postoji statistički značajna razlika prema spolu sudionika u počinjenju seksualnih oblika nasilja ($U=15059.500$; $z=-1.037$; $p>0.05$). Uvidom u sumu rangova rezultata zaključujemo da djevojke češće manifestiraju nasilne oblike ponašanja

općenito te psihičke i fizičke oblike nasilja zasebno, dok u počinjenju seksualnog nasilja ne postoji statistički značajna razlika između djevojaka i mladića.

U daljnjem će tekstu, kao i tablicama, biti prikazane frekvencije odgovora sudionika istraživanja na sve čestice koje se odnose na počinjenje pojedinih vrsta nasilja u vezi.

8.1.1. Iskustvo počinjenog psihičkog nasilja u vezi

U tablici 3. prikazane su frekvencije odgovora sudionika na svaku pojedinu tvrdnju koja se odnosi na počinjena psihički nasilna ponašanja u vezi.

Tablica 3. Učestalost počinjenog psihičkog nasilja u vezi

Tvrdnja	Niti jednom (%)	Jednom (u mjesec dana) (%)	Rijetko (jednom u dva tjedna) (%)	Ponekad (jednom tjedno) (%)	Često (dva do tri puta tjedno) (%)	Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan) (%)
Vrijeđao/la sam je/ga ili psovao/la.	64.8	18.5	7.1	3.7	2.4	3.4
Učinio/la sam nešto kako bih joj/mu prkosio/la.	57.07	20.06	9.3	6.3	1.9	4.2
Rekao sam joj/mu da je debela/o, ružna/an ili nešto drugo loše o njenom/njegovom izgledu.	89.7	6.1	1.6	1.3	0.3	1.1
Vikao/la sam ili se derao/la na nju/njega.	53.7	26.6	8.0	5.6	2.1	4.0
Inzistirao/ la sam da mi pokazuje poruke koje je dobila/o ili sam ih potajno čitao/la.	66.8	17.2	6.1	3.7	2.4	3.7
Naljutio/la sam se na nju/njega kada je/g nisam uspio/la dobiti na mobitel.	60.2	22.3	6.6	6.1	0.3	4.5
Slijedio/la sam je/ga kako bih	95.2	1.6	0.8	1.1	0.5	0.8

vidio/la s kime se nalazi.						
Kada mi se nije svidjelo kako se odjenula/o, natjerao/la sam je/ga da presvuče odjeću.	86.2	7.4	3.4	1.6	.00	1.3
Ismijavao/la sam je/ga ili omalovažavao/la pred drugima dok je ona/on bila/o prisutna/prisutan.	90.5	6.6	1.9	0.5	.00	0.5
Naredio/la sam joj/mu da postupa onako kako ja želim.	81.2	10.3	3.4	1.3	1.3	2.4
Ružno sam govorio/la o njoj/njemu iza njezinih/njegovih leđa.	82.5	9.8	4.2	1.9	0.5	1.1
Pokušavao/la sam namjerno izazvati osjećaj krivnje kod nje/njega.	71.4	14.9	5.6	3.2	1.3	3.7
Iako u to nisam bio/la siguran, prigovorio/la sam joj/mu da me prevarila/o ili da flertuje s drugima.	63.7	21.2	4.8	3.4	1.3	5.6

Iz prethodne tablice (Tablica 3.) moguće je zaključivati o psihičkim oblicima nasilnog ponašanja u mladenačkim vezama koji se rijetko pojavljuju, ali i onima koji se često manifestiraju. Ispitanici su na temelju samoprocjene izjavili da najmanje manifestiraju sljedeća ponašanja: uhođenje djevojke/mladića, govorenje nečeg lošeg o izgledu djevojke/mladića, natjerivanje djevojke/mladića da presvuče odjeću, ismijavanje ili omalovažavanje djevojke/mladića pred prijateljima dok je ona prisutna, naređivanje djevojci/mladiću kako treba postupiti. Ukoliko promatramo kategorije *Niti jednom* i *Jednom* vidljivo je da prethodno navedena ponašanja oko 80% ispitanika nije manifestiralo ili ih je manifestiralo jednom. S druge strane, promatramo li kategorije *Ponekad*, *Često* i *Vrlo Često* (jednom tjedno do skoro svaki dan) jasno

je da više od 10% ispitanika učestalo manifestira sljedeća psihički nasilna ponašanja: vrijeđanje ili psovanje djevojke/mladića, vikanje ili deranje na djevojku/mladića, ljutnja na djevojku/mladića kada nije dostupna/dostupan na mobitelu, inzistiranje na provjeravanju poruka djevojke/mladića, prkošenje djevojci/mladiću, izazivanje osjećaja krivnje kod djevojke/mladića te prigovaraje djevojci/mladiću da flertuje s drugima. Vidljivo je kako oko 5% mladih vrlo često, odnosno svaki ili skoro svaki dan manifestira sljedeća ponašanja u vezi: prkošenje djevojci/mladiću, vikanje ili deranje na djevojku/mladića, ljutnja kada djevojka/mladić nije dostupna/dostupan na mobitelu i prigovaraje da djevojka/mladić flertuje s drugima najzastupljeniji oblici psihički nasilnih ponašanja koja oko 5% mladih vrlo često manifestira u svojim partnerskim odnosima.

8.1.2. Iskustvo počinjenog fizičkog nasilja u vezi

U tablici 4. prikazane su frekvencije odgovora sudionika na svaku pojedinu tvrdnju koja se odnosi na počinjena fizički nasilna ponašanja u vezi.

Tablica 4. Učestalost počinjenog fizičkog nasilja u vezi

Tvrdnja	Niti jednom (%)	Jednom (u mjesec dana) (%)	Rijetko (jednom u dva tjedna) (%)	Ponekad (jednom tjedno) (%)	Često (dva do tri puta tjedno) (%)	Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan) (%)
Bacio/la sam na nju/njega nešto čime sam ju/ga mogao/la ozlijediti.	91.3	3.4	2.4	0.5	0.8	1.6
Zavrnuo/la sam joj/mu ruku ili je/ga grubo povukao/la za kosu.	87	5.3	3.2	1.9	0.8	1.9
Grubo sam je/ga gurnuo/la.	82.3	9.8	2.9	2.1	1.1	1.9
Udario sam je/ga predmetom koji ju/ga je mogao ozlijediti.	94.4	2.7	1.1	0.8	0.3	0.8

Uništio/la sam nešto što joj/mu je pripadalo.	90.5	6.9	1.1	0.5	0.3	0.8
Grubo sam je/ga zgrabio/la.	85.1	5.8	3.4	3.2	0.3	2.1
Ošamario/la sam je/ga.	75.3	13.8	5.0	1.9	1.3	2.7
Prijetio/la sam joj/mu da ću je/ga udariti ili gađati nečim.	82.5	8.2	3.2	2.7	1.1	2.4
Udario/la sam je/ga, ali sam se zatim ispričao/la i obećao/la da se to više neće ponoviti.	83.3	8.2	3.2	2.4	0.5	2.4

Gledajući prethodnu tablicu vidljivo je da sudionici u najvećem postotku, njih više od 90%, na temelju samoprocjene izjavljuju da nisu niti jednom ili su jednom bili fizički nasilni prema svojoj djevojci ili mladiću. Promatrajući ponašanja koja su sudionici najviše označavali s kategorijom *Često* i *Vrlo često* (dva do tri puta tjedno, odnosno svaki dan), vidljivo je da sljedeća fizički nasilna ponašanja više od 4% mladih učestalo manifestira: udaranje djevojke/mladića, prijetnja udarcem djevojci/mladiću, guranje djevojke/mladića te grubo hvatanje djevojke/mladića.

8.1.3. Iskustvo počinjenog seksualnog nasilja u vezi

U tablici 5. prikazane su frekvencije odgovora sudionika na svaku pojedinu tvrdnju koja se odnosi na počinjena seksualno nasilna ponašanja u vezi.

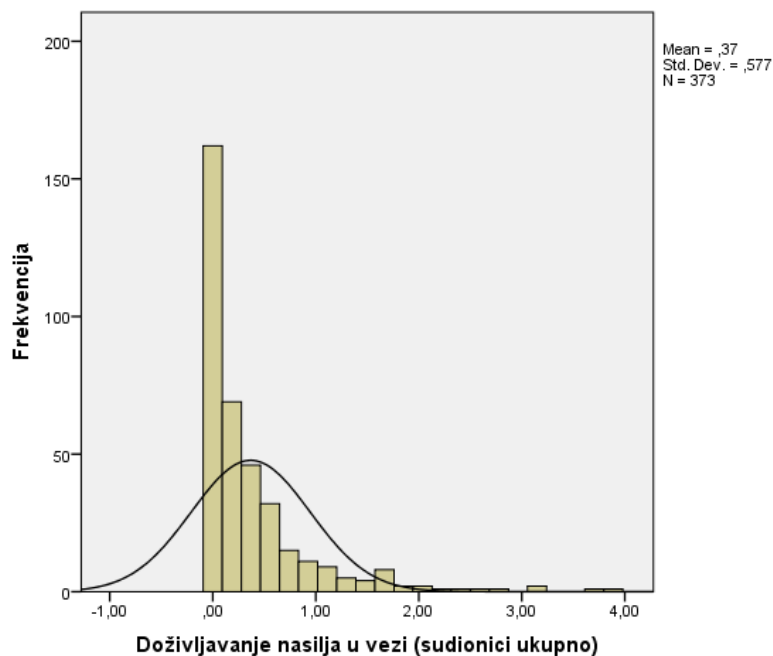
Tablica 5. Učestalost počinjenog seksualnog nasilja u vezi

Tvrdnja	Niti jednom (%)	Jednom (u mjesec dana) (%)	Rijetko (jednom u dva tjedna) (%)	Ponekad (jednom tjedno) (%)	Često (dva do tri puta tjedno) (%)	Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan) (%)
Natjerao/ la sam je/ga na seks bez zaštite.	91.8	3.2	1.3	0.8	1.1	1.9
Inzistirao/la sam na seksu kada ga ona/on nije željela/želio, ali nisam koristio/la fizičku silu.	91.3	2.1	2.1	1.1	1.6	1.9
Prijetio sam joj kako bih je/ga natjerao/la na seks.	96.08	0.5	0.8	0.3	0.3	1.3
Rekao/la sam joj/mu da je loša/loš u seksu.	92.6	3.7	0.8	1.1	0.5	1.3
Ucjenjivao/la sam je/ga kako bih je/ga nagovorio/la na seks.	96.08	1.3	1.1	.00	.00	0.8

Iz prethodne tablice (Tablica 5.) vidljivo je kako većina sudionika, njih više od 91%, izjavljuje da nisu niti jednom manifestirali seksualno nasilna ponašanja prema djevojci ili mladiću. Ukoliko se osvrnemo na one oblike seksualnog nasilja u vezi koji se izdvajaju kao najučestaliji, odnosno koje oko 2% sudionika čini skoro svaki, odnosno svaki dan, to su: inzistiranje na seksu kada ga jedan od partnera ne želi, ali bez korištenja fizičke sile te tjeranje djevojke/mladića na seks bez zaštite.

8.2. Iskustvo doživljenog nasilja u mladenačkim vezama

Provedenim Kolmogorov – Smirnovljevim testom pokazalo se kako distribucija rezultata za varijablu Iskustvo doživljenog nasilnog ponašanja u vezi statistički značajno odstupa od Gaussove (normalne) krivulje ($KS= 0.26$; $p<0.01$). To potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 4.) iz kojeg je vidljiv pomak u lijevo. Isto vrijedi i za subuzorak mladića i djevojaka zasebno, kao i za pojedine vrste doživljenog nasilnog ponašanja u vezi. S obzirom na navedeno podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 4. Histogram frekvencija za Iskustvo doživljenog nasilnog ponašanja u vezi

U tablici 6. prikazane su deskriptivne vrijednosti za sve sudionike istraživanja koji su odgovorili na pitanja u Upitniku doživljenih nasilnih ponašanja u vezi ($N=373$) za doživljavanje nasilja u partnerskim odnosima općenito te posebno prema vrstama (aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultati Mann – Whitneyevog i Kolmogorov – Smirnovljevog testa).

Tablica 6. Deskriptivni pokazatelji za Iskustvo doživljenog nasilja u vezi

	Ukupno nasilje (sve vrste)	Psihičko nasilje	Fizičko nasilje	Seksualno nasilje
Broj sudionika (N)	373	373	373	373
Aritmetička sredina (M)	0.36	0.54	0.22	0.18
Standardna devijacija (SD)	0.58	0.81	0.49	0.60
Mod	.00	.00	.00	.00
Medijan	0.15	0.23	.00	.00
Minimalni rezultata (Min)	.00	.00	.00	.00
Maksimalni rezultat (Max)	3.89	4.77	3.89	5
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	0.262*	0.251*	0.328*	0.416*
Mann – Whitneyev test (U)	13776.000	3240.000*	15242.000	14709.500

Legenda: * $p < 0.05$

Upitnik doživljavanja nasilnih ponašanja u vezi sadrži 27 čestica te se na iste odgovara prema skali Likertovog tipa od 0 do 5. Iz prethodne tablice (Tablica 6.) vidljivo je da se raspon rezultata kod seksualnog nasilja kreće od 0 do 5 što ukazuje da su svi mogući odgovori zastupljeni pri čemu 0 označava *Niti jednom*, 4 *Često*, a 5 označava *Vrlo često*, dok su rasponi odgovora drugačiji kod ostalih vrsta doživljenog nasilja. Sve čestice ovoga upitnika pozitivno su vrednovane te stoga odabir većeg broja ukazuje na veću učestalost doživljavanja nasilja u vezi. Aritmetička sredina cijelog uzoraka za doživljavanje svih vrsta nasilničkog ponašanja u mladenačkim vezama iznosi 0.36, za psihičko 0.54, za fizičko 0.22, dok za doživljavanje seksualno nasilnih ponašanja iznosi 0.18. S druge strane standardna devijacija, odnosno prosječno odstupanje rezultata od aritmetičke sredine, za doživljavanje svih oblika nasilja iznosi 0.58, za psihičko 0.81, za fizičko 0.49 te za doživljavanje seksualnog nasilja iznosi 0.60. Podaci o aritmetičkoj sredini, standardnoj devijaciji te modu i medijanu upućuju na to da postoji malo raspršenje rezultata te da je većina ispitanika procijenila da nasilna ponašanja u vezi nisu doživjeli niti jednom, da su ih doživjeli jednom ili da ih rijetko doživljavaju. Prema dobivenim podacima vidljivo je da iznimku od navedenog predstavlja doživljavanje psihičkih oblika nasilničkog ponašanja koja sudionici doživljavaju češće te stoga označuju odgovore koji se odnose na veću učestalost doživljavanja psihičkih oblika nasilnih ponašanja u vezi. Da bi se utvrdile razlike u doživljavanju pojedinih oblika nasilničkog ponašanja po spolu korišten je

Mann – Whitneyev test. Na temelju dobivenih rezultata zaključujemo kako ne postoji statistički značajna razlika između mladića i djevojaka u doživljavanju svih oblika nasilnih ponašanja općenito ($U=13776.000$; $z=-1.521$; $p>0.05$), fizičkog ($U=15242.000$, $z=-0.005$; $p>0.05$) i seksualnog nasilja u ljubavnim vezama ($U=14709.500$, $z=-0.791$; $p>0.05$). S druge strane, možemo zaključiti kako postoji statistički značajna razlika između djevojaka i mladića u doživljavanju psihičkih oblika nasilnog ponašanja ($U=13240.000$; $z=-2.084$; $p<0.05$) i to na način da djevojke češće doživljavaju psihički nasilne oblike, dok u doživljavanju nasilja u vezi općenito, fizičkog i seksualnog nasilja ne postoji statistički značajna razlika između djevojaka i mladića.

U nastavku će biti prikazane frekvencije odgovora sudionika istraživanja za sve čestice koje se odnose na pojedine vrste doživljenog nasilnog ponašanja u partnerskim odnosima.

8.2.1. Iskustvo doživljenog psihičkog nasilja u vezi

U tablici 7. prikazane su frekvencije odgovora sudionika na svaku pojedinu tvrdnju koja se odnosi na doživljena psihički nasilna ponašanja u vezi.

Tablica 7. Učestalost doživljenog psihičkog nasilja u vezi

Tvrdnja	Niti jednom (%)	Jednom (u mjesec dana) (%)	Rijetko (jednom u dva tjedna) (%)	Ponekad (jednom tjedno) (%)	Često (dva do tri puta tjedno) (%)	Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan) (%)
Vrijeđao/la me ili ponio/la.	68.9	15.3	6.2	5.1	1.6	2.9
Učinio/la je nešto kako bi mi prkosio/la.	61.1	21.2	7.5	3.5	2.7	4.0
Rekao mi je da sam debela/debeo, ružna/ružan ili nešto drugo loše o mom izgledu.	86.3	7.2	2.1	1.3	0.8	2.1
Vikao je/la ili se derao/la na mene.	62.5	19.0	8.0	4.8	1.1	4.6

Inzistirao/ je da mu/joj pokažem poruke koje sam dobila/o ili ih je potajno čitao/la	66.4	16.7	6.5	4.6	1.3	4.6
Naljutio/la se na mene kada me nije uspio/uspjela dobiti na mobitel.	62.4	17.2	8.9	6.5	1.6	3.5
Slijedio/la me kako bi vidio/vidjela s kime se nalazim.	90.9	5.4	1.6	0.8	0.5	0.8
Kada mu/joj se nije svidjelo kako sam odjevena/odjeven, natjerao/la me da presvučem odjeću.	85.2	6.5	3.5	2.7	0.8	1.3
Ismijavao/la me ili omalovažavao/la pred drugima dok sam ja bila/bio prisutan/la.	86.6	7.3	3.2	1.3	0.8	0.8
Naredio/la mi je da postupam onako kako on/ona želi.	82.5	8.9	3.2	2.7	0.8	1.9
Ružno je govorio/la o meni iza mojih leđa.	86.8	6.5	1.6	0.8	1.1	3.2
Pokušavao/la je namjerno izazvati osjećaj krivnje kod mene.	64	13.4	8.3	5.9	2.4	5.9
Neopravdano mi je prigovorio/la da sam ga/je prevarila/prevario ili da flertujem s drugima.	68.5	12.4	6.5	3.0	3.0	6.7

Iz prethodne tablice (Tablica 7.) moguće je zaključivati o psihičkim oblicima nasilnog ponašanja kojima su mladi najčešće, ali i najrjeđe izloženi u svojim vezama. Ispitanici su na temelju samoprocjene izjavili da najmanje doživljavaju sljedeća ponašanja: govorenje nečeg lošeg o

njihovom izgledu od strane djevojke/mladića, uhođenje, tjeranje da presvuku odjeću, ismijavanje ili omalovažavanje pred prijateljima dok je su oni prisutni, naređivanje kako trebaju postupiti i ružno pričanje o njoj/njemu iza njezinih/njegovih leđa. Ukoliko promatramo kategorije *Niti jednom* i *Jednom* vidljivo je da prethodno navedena ponašanja nije doživjelo niti jednom ili je doživjelo samo jednom više od 80% ispitanika. S druge strane, promatramo li kategorije *Ponekad*, *Često* i *Vrlo Često* jasno je da više od 10% ispitanika učestalo doživljava sljedeća psihički nasilna ponašanja: vikanje ili deranje na nju/njega, inzistiranje na provjeravanju njezinih/njegovih poruka, prkošenje, izazivanje osjećaja krivnje te prigovaranje da flertuje s drugima. Ukoliko promatramo samo kategoriju *Vrlo često*, vidljivo je kako su: izazivanje osjećaja te prigovaranje da ona/on flertuje s drugima najzastupljeniji oblici psihički nasilnih ponašanja koja više od 8% mladih vrlo često manifestira u svojim partnerskim odnosima.

8.2.2. Iskustvo doživljenog fizičkog nasilja u vezi

U tablici 8. prikazane su frekvencije odgovora sudionika na svaku pojedinu tvrdnju koja se odnosi na doživljena fizički nasilna ponašanja u vezi.

Tablica 8. Učestalost doživljenog fizičkog nasilja u vezi

Tvrdnja	Niti jednom (%)	Jednom (u mjesec dana) (%)	Rijetko (jednom u dva tjedna) (%)	Ponekad (jednom tjedno) (%)	Često (dva do tri puta tjedno) (%)	Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan) (%)
Bacio/la je na mene nešto čime me mogao/la ozlijediti.	94.1	4.0	0.5	0.5	0.3	0.5
Zavrnuo/la mi je ruku ili me grubo povukao/la za kosu.	88.7	6.2	1.6	1.3	1.6	0.5
Grubo me gurnuo/la.	89.3	6.2	1.3	1.6	0.8	0.8
Udario/la me predmetom koji me mogao ozlijediti.	96.0	2.7	0.5	.00	.00	0.8

Uništio/la je nešto što mi je pripadalo.	90.9	5.4	1.3	0.8	0.8	0.8
Zgrabio/la me je za ruku.	79.6	10.5	3.5	2.1	0.8	3.5
Ošamario/la me je.	85.3	9.7	1.1	1.9	0.5	1.6
Prijetio/la mi je da će me udariti ili gađati nečim.	89.2	5.6	1.1	2.2	0.5	1.3
Udario/la me, ali se nakon toga ispričao/la i obećao/la da se to više neće dogoditi.	87.6	7.8	1.1	2.7	0.5	0.3

Gledajući prethodnu tablicu vidljivo je da sudionici u najvećem postotku, njih više od 95%, na temelju samoprocjene izjavljuju da nisu niti jednom ili su jednom doživjeli neki oblik fizičkog nasilnog ponašanja od svoje djevojke ili mladića. Promatrajući ponašanja koja su sudionici najviše označavali s kategorijom *Često* i *Vrlo često* (dva do tri puta tjedno, odnosno svaki ili skoro svaki dan), vidljivo je da sljedeća fizički nasilna ponašanja više od 2% sudionika često i vrlo često doživljava: šamaranje, prijetnja udarcem, guranje te grubo hvatanje.

8.2.3. Iskustvo doživljenog seksualnog nasilja u vezi

U tablici 9. prikazane su frekvencije odgovora sudionika na svaku pojedinu tvrdnju koja se odnosi na doživljena seksualno nasilna ponašanja u vezi.

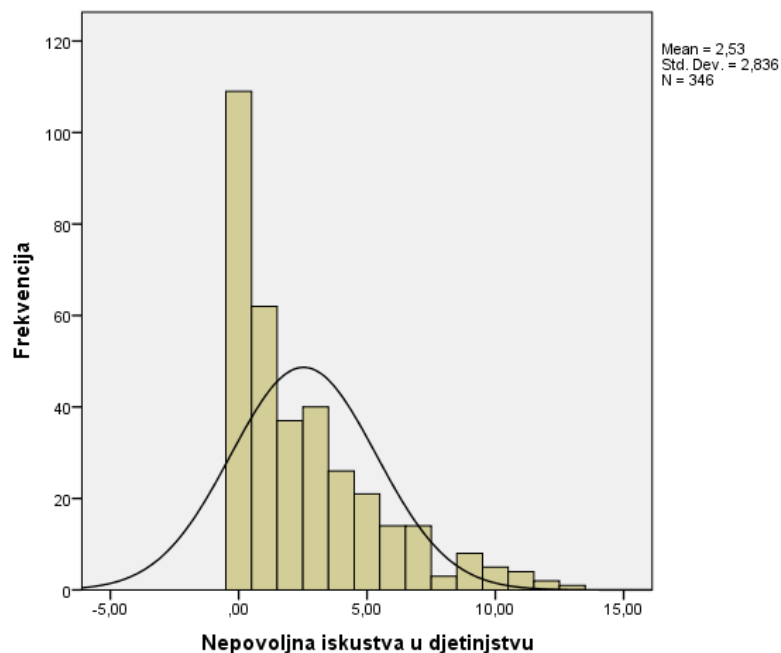
Tablica 9. Učestalost doživljenog seksualnog nasilja u vezi

Tvrdnja	Niti jednom (%)	Jednom (u mjesec dana)(%)	Rijetko (jednom u dva tjedna) (%)	Ponekad (jednom u tjedan dana) (%)	Često (dva do tri puta tjedno) (%)	Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan) (%)
Natjerao/la me na seks bez zaštite.	92.0	4.8	0.8	0.3	0.5	1.6
Inzistirao/la je na seksu kada ga ja nisam htjela/htio, ali nije koristio/la fizičku silu.	86.1	5.1	3.8	0.8	0.5	3.8
Prijetio/la mi je kako bi me natjerao/la na seks.	96.0	1.3	0.5	1.1	0.3	0.8
Rekao/la mi je da sam loša/loš u seksu.	96.2	2.7	.00	0.3	.00	0.8
Ucjenjivao/la me kako bi me nagovorio/la na seks.	94.6	1.6	1.3	0.5	0.3	1.6

Iz prethodne tablice (Tablica 9.) vidljivo je kako većina sudionika, njih više od 90%, izjavljuje da nisu niti jednom ili su jednom doživjeli seksualno nasilna ponašanja od svoje djevojke ili mladića. Ukoliko se osvrnemo na one oblike seksualnog nasilja u vezi koji se izdvajaju kao oni koje sudionici vrlo često (skoro svaki ili svaki dan) doživljavaju, to su: inzistiranje na seksu kada ga jedan od partnera ne želi, ali bez korištenja fizičke sile (oko 4% sudionika), tjeranje na seks bez zaštite (1.6% sudionika) te ucjenjivanje kako bi je/ga nagovorili na seks (1.6% sudionika).

8.3. Nepovoljna iskustva u djetinjstvu

Provedenim Kolmogorov – Smirnovljevim testom pokazalo se kako dobivena distribucija rezultata za varijablu *Nepovoljna iskustva u djetinjstvu* statistički značajno odstupa od Gaussove (normalne) krivulje (KS= 0.20; $p < 0.01$). To potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 5.) iz kojeg je vidljiv pomak u lijevo. U skladu s tim, aritmetička sredina nije dobar indikator broja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu, već u obzir treba uzeti mod čija vrijednost pokazuje da najviše sudionika ovoga istraživanja nije doživjelo niti jedno nepovoljno iskustvo u djetinjstvu.

Slika 5. Histogram frekvencija za varijablu Nepovoljna iskustva u djetinjstvu

U tablici 10. prikazane su deskriptivne vrijednosti (aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultat Kolmogorov – Smirnovljevog testa) za sve sudionike istraživanja (N=346) za faktor *Nepovoljna iskustva u djetinjstvu*.

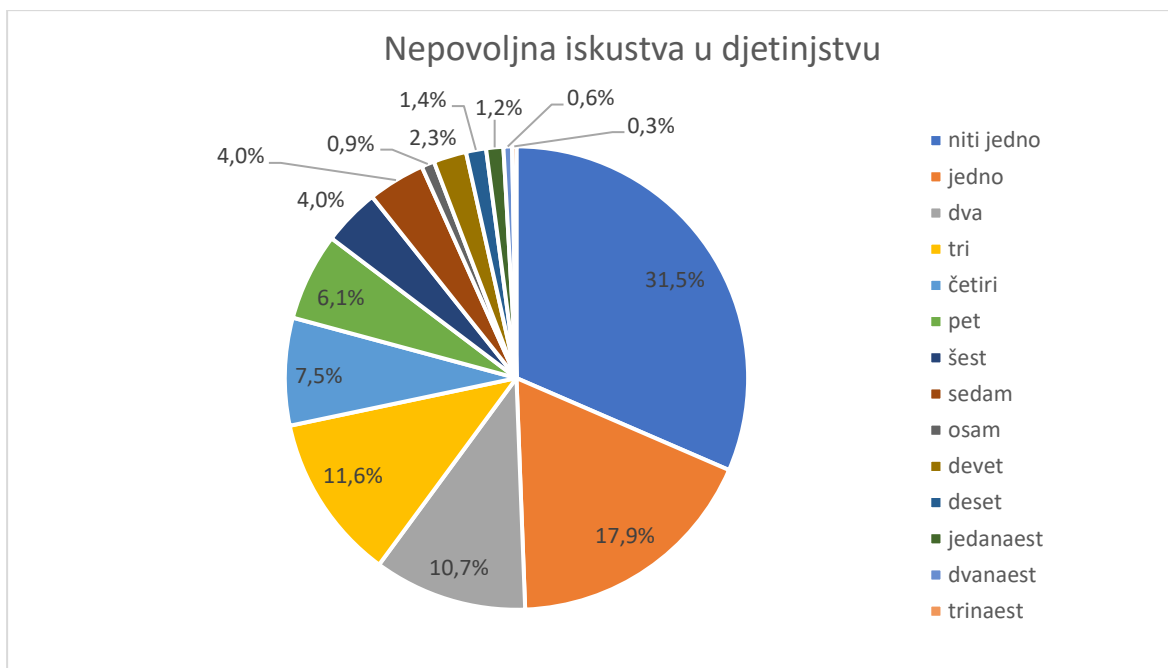
Tablica 10. Deskriptivni pokazatelji za Nepovoljna iskustva u djetinjstvu

	Sudionici ukupno
Broj sudionika (N)	346
Aritmetička sredina (M)	2.53
Standardna devijacija (SD)	2.84
Mod	.00
Medijan	2.00
Minimalni rezultata (Min)	.00
Maksimalni rezultat (Max)	13.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	0.20*

Legenda: * $p < 0.05$

Nepovoljna iskustva u djetinjstvu ispitivala su se pomoću prilagođene verzije *Upitnika o nepovoljnim iskustvima u djetinjstvu*. Spomenuti upitnik sadržavao je ukupno 14 čestica, odnosno 14 nepovoljnih iskustava, a sudionici su zaokruživali „DA“ ako su doživjeli pojedino iskustvo, odnosno „NE“ ukoliko takvo iskustvo nisu doživjeli. Iz „Tablice 15.“ vidljivo je kako se raspon rezultata kreće od 0 do 13 pri čemu 0 označava da sudionik/ica nije doživio/la niti jedno traumatsko iskustvo, a 13 znači da je neki sudionik/sudionica doživio/la trinaest nepovoljnih iskustava u djetinjstvu.

Konkretno, zastupljenost broja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu prikazana je na Slici 6.

Slika 6. Grafički prikaz zastupljenosti broja doživljenih Nepovoljnih iskustava u djetinjstvu

Iz grafičkog prikaza vidljivo je kako najveći broj sudionika/sudionica istraživanja (31.5%) navodi da nisu doživjeli niti jedno nepovoljno iskustvo, odnosno njih gotovo trećina. Jedno nepovoljno iskustvo doživjelo je 17.9% sudionika, dva nepovoljna iskustva doživjelo je 10,7% sudionika ovog istraživanja. Tri nepovoljna iskustva doživjelo je 11.6% sudionika, a četiri 7.5%. Oko petine sudionika doživjelo je pet ili više nepovoljnih iskustava u djetinjstvu, odnosno njih 6.1% pet nepovoljnih iskustava, njih 4 % šest i sedam, 0.9% osam, 2.3% devet, 1.4% deset, 1.2% jedanaest, 0.6% dvanaest i 0.3% trinaest nepovoljnih iskustava u djetinjstvu. Iz navedenih podataka jasno je kako najveći broj sudionika ili nije doživio niti jedno ili je doživio jedno ili tri nepovoljnih iskustava tijekom djetinjstva. Gledajući broj doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu, sudionike istraživanja možemo podijeliti u određene kategorije rizika za brojne negativne razvojne ishode, a između ostalog i za počinjenje, ali i doživljavanje nasilja u ljubavnim vezama. Prema Rutteru (1979; prema Clements, Aber i Seidman, 2008) osobe koje su doživjele četiri ili više nepovoljnih iskustava tijekom odrastanja nalaze se u visokom riziku te se kod njih vjerojatnost za pojavom negativnih razvojnih ishoda povećava i do deset puta. S obzirom na navedeno sudionike možemo podijeliti u nekoliko kategorija. Tako oni koji nisu doživjeli nepovoljno iskustvo u djetinjstvu spadaju u kategoriju niskog rizika, oni koji imaju iskustvo jednog, dva ili tri nepovoljna događaja spadaju u kategoriju srednjeg rizika, dok oni s četiri i više takvih iskustava ulaze u kategoriju visokog rizika. U skladu s tim, podaci iz Slike 6.

upućuje kako u kategoriju niskog rizika spada 31.5% sudionika, u kategoriju srednjeg rizika 40.2% sudionika, dok se visokorizičnima smatra 28.3% sudionika.

Nadalje, u tablici 11. prikazano je kako su sudionici odgovarali na pojedine čestice koje se tiču nepovoljnih iskustava u djetinjstvu.

Tablica 11. Podaci zastupljenosti svake čestice na varijabli Nepovoljna iskustva u djetinjstvu

Tvrdnja	DA
1. Je li te roditelj ili druga odrasla osoba u kućanstvu često: psovala, vrijeđala, spuštala, ponižavala ili se ponašala tako da si bojao/la da će te fizički ozlijediti?	30.1%
2. Je li te roditelj ili druga odrasla osoba u kućanstvu često: gurala, hvatala na grub način, šamarala, bacala nešto na tebe ili te udarila tako snažno da si imao/la modrice ili bio/la ozlijeđen.	15.9%
3. Je li te odrasla osoba starija od tebe, barem 5 godina starija od tebe ikada: dirala na seksualni način ili pokušala/imala oralni, analni, vaginalni seksualni odnos s tobom?	15%
4. Jesi li se često u obitelji osjećao/la kao da te nitko u obitelji ne voli ili ne misli da si važan/a, poseban/a? Ili jesi li imao/la iskustvo da članovi tvoje obitelji ne brinu jedni za druge/nisu bliski ili da se međusobno ne podržavaju?	33.5%
5. Jesi li često osjećao/la da nemaš dovoljno hrane, moraš nositi prijavu odjeću i da nemaš nikoga tko bi te zaštitio? Ili jesi li imao iskustvo da su tvoji roditelji previše pijani ili drogirani kako bi brinuli o tebi ili te odveli liječniku kada je to bilo potrebno?	5.8%
6. Jesi li ikad bio/bila razdvojen/a od biološkog roditelja zbog rastave, razvoda, napuštanja ili nekog drugog razloga?	21.1%
7. Je li te tvoja majka ili maćeha često fizički ozljeđivala (zgrabila, šamarala, šutnula, ugrizla, udarila šakom ili nekim drugim opasnim predmetom)?	7.5%
8. Jesi li živio/la s nekim tko je mnogo pio, bio alkoholičar ili upotrebljavao droge (marihuanu, kokain i sl.)?	20.2%
9. Je li neki član tvog kućanstva bio depresivan, mentalno bolestan ili je pokušao suicid?	16.2%
10. Je li član tvog kućanstva bio u zatvoru?	10.7%
11. Jesu li te druga djeca, uključujući tvoju braću/sestre često ili vrlo često udarala, prijetila ti, imala pik na tebe, vrijeđala te?	17.1%
12. Jesi li se često ili vrlo često osjećao/la usamljeno, odbijeno ili da te nitko ne voli?	37.9%
13. Jesi li živio/la 2 ili više godina u susjedstvu koje je bilo opasno ili gdje si vidio/la da su ljudi napadani?	9.8%

14. Je li bilo razdoblje od 2 ili više godina kada je tvoja obitelj bila jako siromašna ili je dobivala neki oblik socijalne pomoći?	11.8%
--	-------

Iz tablice je vidljivo kako je najveći broj sudionika istraživanja, čak njih više od jedne trećine (37.9%), izjavilo da su se u djetinjstvu često ili vrlo često osjećali usamljeno, odbijeno i kao da ih nitko ne voli. Sljedeće nepovoljno iskustvo u djetinjstvu prema postotku zastupljenosti, o kojem izjavljuje gotovo trećina sudionika (33.5%), odnosi se na doživljaj da su sudionici istraživanja smatrali da su nevažni u obitelji te da u obitelji nisu postojali podržavajući odnosi, kao i da se članovi vlastite obitelji nisu brinuli jedni za druge. Nadalje, 30.1% sudionika navodi da imaju iskustvo da ih je roditelj ili druga odrasla osoba često psovala, vrijeđala, ponižavala i/ili se ponašala kao da će ih fizički ozlijediti. Osim toga, više od petine sudionika navodi da imaju iskustvo razdvojenosti od biološkog roditelja zbog razvoda, rastave, napuštanja ili nekog drugog razloga (21.1%). Isto tako, više od petine sudionika izjavljuje o iskustvu suživota s nekim tko je mnogo pio, bio alkoholičar ili se drogirao (20.2%). Velik broj sudionika ovoga istraživanja doživjelo je i sljedeća iskustva: da su ih druga djeca, braća ili sestre često vrijeđala, udarala, prijetila ili imala pik na njih (17.1%), da je neki član njihove obitelji bio depresivan, mentalno bolestan ili je pokušao suicid (16.2%), da ih je roditelj ili druga odrasla osoba u kućanstvu često gurala, udarala, šamarala, grubo hvatala (15.9%) i da ih je osoba barem 5 godina starija od njih dirala na seksualni način i/ili imala seksualni odnos s njima (15%). Posljednje navedeno posebno je zabrinjavajuće s obzirom na težinu tog nepovoljnog iskustva. Najmanje zastupljena nepovoljna iskustva u djetinjstvu su: odsustvo člana obitelji zbog izdržavanja kazne zatvora (10.7%), život u opasnom susjedstvu više od dvije godine (9.8%), fizičko ozljeđivanje od strane majke ili maćehe (7.5%) te nedostatak hrane, odjeće i odrasle sobe koje je brinula o njihovim potrebama (5.8%).

8.4. Povezanost nasilja u mladenačkim vezama i nepovoljnih iskustava u djetinjstvu

U izračunavanju povezanosti počinjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama i nepovoljnih iskustava u djetinjstvu korišten je Spearmanov koeficijent korelacije s obzirom na to da distribucije za varijable *Počinjena nasilja u mladenačkim vezama*, *Doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama* i *Nepovoljna iskustava u djetinjstvu* odstupaju od normalne (Gaussove) krivulje. Rezultati su prikazani u tablici 12.

Tablica 12. Prikaz povezanosti broja nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i različitih vrsta činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama

	Broj nepovoljnih iskustava
Počinjene nasilja u vezama	0.348**
Doživljavanje nasilja u vezama	0.398**
Počinjene psihičkog nasilja u vezama	0.341**
Počinjene fizičkog nasilja u vezama	0.251**
Počinjene seksualnog nasilja u vezama	0.237**
Doživljavanje psihičkog nasilja u vezama	0.382**
Doživljavanje fizičkog nasilja u vezama	0.300**
Doživljavanje seksualnog nasilja u vezama	0.226**

Legenda: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Kao što je iz tablice vidljivo, postoji statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između broja nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja nasilja u mladenačkim vezama ($r=.348$, $p<0.01$). Veći broj doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu povezan je s češćim počinjenjem nasilja u ljubavnim vezama mladih. Ukoliko promatramo povezanost između broja nepovoljnih iskustava i činjenja pojedine vrste nasilničkih ponašanja u partnerskim odnosima možemo zaključiti kako postoji: statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između takvih iskustava i počinjenja psihičkog nasilja ($r=.341$, $p>0.01$), statistički značajna niska pozitivna povezanost između spomenutih iskustava i fizičkog nasilničkog ponašanja ($r=.251$, $p<0.01$) te manifestiranja seksualnog nasilničkog ponašanja u vezi ($r=.237$, $p<0.01$). Konkretno, mladi koji su doživjeli veći broj nepovoljnih iskustava u djetinjstvu češće manifestiraju i psihička i fizička i seksualna nasilnička ponašanja prema svojem partneru/ici. Nadalje, postoji statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između broja nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama ($r=.398$, $p<0.01$). Veći broj doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu povezan je s češćim doživljavanjem nasilja u ljubavnim vezama mladih. Promatrajući povezanost broja nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i pojedine vrste doživljenih nasilničkih ponašanja u vezi možemo zaključiti sljedeće: postoji statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između broja takvih iskustava i doživljavanja psihičkih oblika nasilja u vezi ($r=.382$, $p<0.01$) i doživljavanja fizičkog nasilja u partnerskom odnosu ($r=.30$, $p<0.01$) te statistički značajna niska pozitivna povezanost između broja nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i doživljenog seksualnog nasilja od strane partnera/ice ($r=.226$, $p<0.01$). Dakle, oni sudionici istraživanja koji su doživjeli veći broj nepovoljnih iskustava u djetinjstvu češće doživljavaju psihičke, fizičke i seksualne oblike nasilničkog ponašanja u ljubavnim vezama.

9. RASPRAVA

Provedeno istraživanje prvo je u Hrvatskoj koje se bavilo povezanosti nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i nasilja u mladenačkim vezama te stoga pruža relevantne informacije i spoznaje o prevalenciji spomenutih fenomena, čimbenicima koji doprinose pojavnosti nasilničkog ponašanja u ljubavnim vezama adolescenata, kao i o kvalitetnim i učinkovitim načinima preveniranja istaknute problematike.

U spomenutom istraživanju sudjelovalo je 1071 učenika i učenica iz srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije od čega je njih 393 izjavilo da su bili u vezi u posljednjih 6 mjeseci te su one u prosjeku trajale 10,5 mjeseci. Deskriptivni pokazatelji ukazuju kako je većina adolescenata izjavilo da nasilnička ponašanja nisu nikada manifestirali u ljubavnoj vezi ili da su prema partneru/partnerici bili nasilni jednom. Promatrajući pojedine oblike nasilničkog ponašanja, mladi su na temelju samoprocjene izjavili da najčešće čine psihičke oblike nasilja, fizičke nešto rjeđe, dok seksualne oblike nasilja najmanje usmjeravaju prema partneru/ici. Naime, 80.7% sudionika izjavilo je da su barem jednom manifestirali psihički nasilno ponašanje u vezi. Prkošenje djevojci/mladiću, vikanje ili deranje na djevojku/mladića, ljutnja kada djevojka/mladić nije dostupna/dostupan na mobitelu i prigovaranje da djevojka/mladić flertuje s drugima najzastupljeniji su oblici psihički nasilnih ponašanja koja oko 5% mladih svaki ili skoro svaki dan manifestira u svojim partnerskim odnosima. Podaci ovoga istraživanja pokazuju kako je 46% sudionika barem jednom bilo fizički nasilno prema svojoj djevojci/mladiću. Od takve vrste nasilnog ponašanja najzastupljeniji su: udaranje djevojke/mladića, prijetnja udarcem djevojci/mladiću, guranje djevojke/mladića te grubo hvatanje djevojke/mladića. Na navedeni se način oko 3% sudionika skoro ili svaki dan ponaša prema partneru/partnerici. Počinjeni seksualni oblici nasilja najrjeđe su zastupljeni te 17.7% sudionika izvještava o manifestiraju takvog oblika ponašanja u ljubavnoj vezi. Inzistiranje na seksu kada ga jedan od partnera ne želi, ali bez korištenja fizičke sile te tjeranje djevojke/mladića na seks bez zaštite oko 2% sudionika čini vrlo često.

S druge strane, promatrajući podatke deskriptivne analize vezane uz doživljavanje nasilja u mladenačkim vezama, većina ispitanika procijenila je da nasilna ponašanja u vezi nisu doživjeli niti jednom, samo jednom ili da ih doživljavaju rijetko. Uzimajući u obzir pojedine oblike takvog ponašanja, najčešće doživljeno je psihičko nasilje, zatim slijedi fizičko nasilje te naposljetku

seksualno nasilje kao najrjeđi oblik nasilničkog ponašanja koji mladi doživljavaju u svojim vezama. O iskustvu doživljenog psihičkog ponašanja izvještava 71.8% sudionika istraživanja. Najzastupljeniji oblici psihičkog nasilja koje mladi doživljavaju u svojim partnerskim odnosima su: izazivanje osjećaja krivnje kod djevojke/mladića te prigovarivanje da djevojka/mladić flertuje s drugima najzastupljeniji oblici psihički nasilnih ponašanja koja više od 8% mladih vrlo često doživljava u svojim partnerskim odnosima. Barem jednom fizički nasilna ponašanja u vezi doživjelo je 36.2% sudionika istraživanja. Najčešće doživljeni takvi oblici nasilja, koja mladi doživljavaju dva do tri puta tjedno, odnosno svaki ili skoro svaki dan, su: šamaranje djevojke/mladića, prijetnja udarcem djevojci/mladiću, guranje djevojke/mladića te grubo hvatanje djevojke/mladića. Nadalje, o iskustvu doživljavanja nekog oblika seksualno nasilnog ponašanja od strane partnera/partnerice barem jednom izvještava 19.8% sudionika istraživanja. Inzistiranje na seksu kada ga jedan od partnera ne želi, ali bez korištenja fizičke sile, tjeranje djevojke/mladića na seks bez zaštite te ucjenjivanje djevojke/mladića kako bi je/ga nagovorili na seks, oblici su seksualnog nasilja koje mladi najčešće doživljavaju u ljubavnim vezama.

Nakon navedenih podataka važno je osvrnuti se na prvu postavljenu hipotezu (H1) koja je u potpunosti prihvaćena, a glasi: *Srednjoškolci Grada Zagreba najčešće čine, ali i doživljavaju, psihičke oblike nasilničkog ponašanja u vezama. Fizički oblici nasilja idući su po zastupljenosti i počinjenja i doživljavanja, dok o počinjenju i doživljavanju seksualnih oblika nasilja u partnerskim odnosima adolescenti izvještavaju u najmanjoj mjeri.*

Dobivene rezultate zanimljivo je usporediti s do sada provedenim istraživanjima o ovoj tematici. Primjerice, istraživanjem koje je udruga CESI provela 2011. godine pokazalo se kako se kao najčešći oblik nasilničkog ponašanja u partnerskim odnosima i kod počinjenja i doživljavanja javlja psihičko nasilje, dok su fizičko i seksualno nasilje rjeđe zastupljeni (Hodžić, 2007). Osim toga, rezultati tog istraživanja pokazali su da dvije trećine mladih ima iskustvo doživljavanja nasilja od partnera/partnerice, što je u skladu s rezultatima koji su dobiveni našim istraživanjem. Naime, veći dio ispitanika, njih 75.1%, iskazao je da su barem jednom bili viktimizirani nekim od oblika nasilničkog ponašanja partnera/ice. Istraživanje koje su proveli Ajduković, Ručević i Šincek (2007) i ono koje su na srednjoškolskoj populaciji proveli Ajduković, Löw i Sušac (2011) pokazali su isti trend spolnih razlika gdje se djevojke češće javljaju kao počiniteljice psihičkog i fizičkog nasilja te ih ujedno i češće doživljavaju, dok su mladići skloniji

koristiti različite oblike seksualnog nasilja. Nadalje, u istom istraživanju, spolne razlike s obzirom na čestinu doživljavanja seksualnog nasilja u partnerskom odnosu nisu utvrđene. Rezultati koji su dobiveni ovim istraživanjem djelomično se razlikuju od rezultata prethodnih istraživanja. Naime, na temelju podataka dobivenih našim istraživanjem zaključujemo kako postoji statistički značajna razlika između djevojaka i mladića u počinjenju nasilja u partnerskim odnosima općenito, psihičkog i fizičkog nasilja, dok ne postoji statistički značajna razlika prema spolu sudionika u počinjenju seksualnih oblika nasilja. Uvidom u sumu rangova rezultata vidljivo je da djevojke češće manifestiraju nasilne oblike ponašanja općenito te psihičke i fizičke oblike nasilja zasebno, dok u počinjenju seksualnog nasilja ne postoji statistički značajna razlika između djevojaka i mladića. Govoreći o doživljavanju nasilja u mladenačkim vezama ovisno o spolu na temelju dobivenih rezultata zaključujemo kako ne postoji statistički značajna razlika između mladića i djevojaka u doživljavanju svih oblika nasilnih ponašanja općenito, fizičkog i seksualnog nasilja. Dok s druge strane, postoji statistički značajna razlika između djevojaka i mladića u doživljavanju psihičkih oblika nasilnog ponašanja i to na način da djevojke češće nego mladići doživljavaju takve oblike nasilja od strane partnera/ice.

Ukoliko se osvrnemo na drugu hipotezu (H2) možemo zaključiti kako je ona parcijalno u skladu s očekivanjima, odnosno je djelomično prihvaćena, a glasi: *Djevojke, u odnosu na mladiće, češće čine i doživljavaju fizičko i psihičko nasilničko ponašanje u vezi, mladići češće čine seksualne oblike nasilja prema osobi s kojom su u vezi, dok nisu utvrđene rodne razlike u čestini doživljavanja seksualnog nasilja u vezi.*

Rezultati deskriptivne analize skale Nepovoljnih događaja u djetinjstvu pokazuju kako je na uzorku od N=346 adolescenata njih 68.5% doživjelo barem jedno nepovoljno iskustvo u djetinjstvu. Promatrajući mod, zaključujemo kako sudionici prosječno nemaju niti jedno doživljeno nepovoljno iskustvo u djetinjstvu. U odnosu na razinu rizika za razvojne ishode, 40.2% sudionika nalazi se u srednjoj kategoriji rizika, dok je njih 28.3% doživjelo 4 ili više nepovoljnih iskustava u ranom razvojnom razdoblju što ih čini visokorizičnima (Rutter, 1979; prema Clements, Aber i Seidman, 2008). Dobiveni su podaci zabrinjavajući, posebno uzmemo li u obzir tako velik postotak mladih s iskustvom 4 ili više nepovoljnih događaja u djetinjstvu s jedne strane te povećanje rizika od brojnih negativnih posljedica koje isto ostavlja na biopsihosocijalni razvoj pojedinca kako se povećava kumulativni broj doživljenih nepovoljnih

događaja. Osim toga, neadekvatni odnosi u obitelji, osim na mentalno zdravlje te biopsihosocijalni razvoj pojedinca općenito, utječu i na interpersonalne odnose koje osoba stvara s drugim ljudima u svojoj bližoj i široj okolini, a posebno s partnerom/icom. Adolescenti, prema našem istraživanju, najčešće imaju iskustvo jednog ili tri nepovoljna događaja koja su iskusili tijekom odrastanja. S porastom kumulativnog broja doživljenih takvih iskustava, smanjuje se postotak mladih koji su toliko nepovoljnih iskustava doživjeli.

Dobivene rezultate zanimljivo je usporediti sa stranim istraživanjima o ovoj tematici, primjerice „ACE studijom“ (Felitti i sur., 1998). Navedenom studijom pokazalo se da je 63.9% sudionika doživjelo barem jedno nepovoljno iskustvo u djetinjstvu, dok je četiri ili više takvih događaja doživjelo 19.6% sudionika. Prvi spomenuti podatak sličan je onome koji je dobiven i ovim istraživanjem, dok drugi ukazuje na veći postotak mladih koji imaju iskustvo 4 ili više nepovoljnih događaja u djetinjstvu u našem istraživanju. Nadalje, istraživanjem koje je provedeno u Bosni i Hercegovini (Musa i sur., 2018) dobio se podatak o 15% sudionika koji su izvještavali o iskustvu četiri ili više doživljenih nepovoljnih iskustava tijekom odrastanja. Ukoliko taj podatak usporedimo s podacima dobivenima našim istraživanjem možemo zaključiti o gotovo duplo većem postotku mladih s takvim iskustvom. S druge strane istraživanjem provedenim na Edukacijsko – rehabilitacijskom fakultetu (Amidžić, 2019) 19.7% sudionika izjavljuje o iskustvu četiri ili više doživljenih nedaća u djetinjstvu.

Uzimajući u obzir navedeno te se pritom osvrćući na treću postavljenu hipotezu (H3) koja glasi: *Očekuje se da će više od 40% mladih imati iskustvo jednog nepovoljnog događaja, dok će postotak mladih koji imaju iskustvo 4 ili više takvih događaja biti manji od 20%* zaključujemo kako je ona parcijalno u skladu s očekivanjima, odnosno djelomično je prihvaćena.

Posljednja postavljena hipoteza ovoga istraživanja odnosi se na ispitivanje povezanosti između broja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu te počinjenja, odnosno doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama. Podaci dobiveni ovim istraživanjem ukazuju kako postoji statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između broja nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i počinjenja nasilja u mladenačkim vezama te između broja nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama. Dakle, zaključujemo kako mladi koji izvještavaju o većem kumulativnom broju doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu ujedno češće i čine i doživljavaju nasilnička ponašanja u ljubavnim vezama. Ukoliko promatramo povezanost između broja nepovoljnih iskustava i činjenja, odnosno doživljavanja

pojedine vrste nasilničkih ponašanja u partnerskim odnosima možemo zaključiti kako postoji: statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između broja takvih iskustava i doživljavanja fizičkog nasilja te počinjenja i doživljavanja psihičkog nasilja u mladenačkim vezama te statistički značajna niska pozitivna povezanost između spomenutih iskustava i fizičkog nasilničkog ponašanja te manifestiranja i doživljavanja seksualnog nasilničkog ponašanja. Konkretno, mladi koji su doživjeli veći broj nepovoljnih iskustava u djetinjstvu češće čine, ali i doživljavaju sve vrste nasilničkih ponašanja prema svojem partneru/ici. Dobiveni podaci u skladu su sa saznanjima iz postojeće literature prema kojima je iskustvo nepovoljnih događaja u djetinjstvu povezano i s budućim iskustvima nasilja i viktimizacije te problemima mentalnog zdravlja (Merrick i sur., 2017). Nadalje, konstataciju nekoliko autora (Lu i sur., 2008; prema Šimčić i sur., 2019) da osobe koje su u ranoj životnoj dobi bile žrtve nasilja, imaju veću vjerojatnost da će i sami biti zlostavljači kasnije u životu, ali i da će doživjeti reviktimizaciju podupiru i rezultati ovoga istraživanja. Razlozi za navedeno nisu bili predmetom ovoga istraživanja, no moguće ih je tražiti u negativnim posljedicama koje iskustvo nepovoljnih događaja u djetinjstvu nosi sa sobom. Također, iste je moguće objasniti i kroz teoriju privrženosti prema kojoj djeca stvaraju prototipove odnosa na temelju njihovih iskustava s primarnim skrbnicima, odnosno sukladno razvijenoj privrženosti, kao i teoriji socijalnog učenja kojom se korištenje nasilnih obrazaca ponašanja objašnjava promatranjem i imitacijom ponašanja drugih ljudi, inicijalno u periodu djetinjstva. Iskustvo socijalne izolacije, nisko samopoštovanje, narušeno mentalno zdravlje te teškoće u stvaranju i održavanju odnosa mogu otežati stvaranje kvalitetnih interpersonalnih odnosa. Dobivene spoznaje važne su za kreiranje učinkovitih preventivnih programa nasilničkog ponašanja u mladenačkim vezama, no i ukazuju na važnost provođenja učinkovitih i pravovremenih intervencija u visokorizičnim obiteljima kako bi se umanjio rizik za neadekvatnim biopsihosocijalnim razvojem djece, ali i za činjenje i doživljavanje nasilja u interpersonalnim odnosima u njihovoj odrasloj dobi.

Dobivene rezultate zanimljivo je usporediti s rezultatima do sada provedenih inozemnih istraživanja na ovu temu. Istraživanjem koje su proveli Duke i suradnici (Duke i sur., 2010) na uzorku adolescenata dokazala se povezanost nasilničkog ponašanja u adolescenciji s različitim oblicima nepovoljnih iskustava u djetinjstvu. Osim toga, rezultati istraživanja pokazali su kako povećanjem broja doživljenih nepovoljnih događaja u ranom razvoju raste vjerojatnost manifestiranja nasilničkog ponašanja u razdoblju adolescencije. Naime, vjerojatnost za

nasilničkim ponašanjem kod djevojaka s doživljenim nepovoljnim događajima, u odnosu na one koje takvo iskustvo nemaju, bila je veća 2 do 7 puta, dok se kod mladića ona povećavala za 2.7 do 10 puta. Nadalje, istraživanje koje su proveli Nikulina i suradnici (2017) također pokazuje statistički značajnu pozitivnu povezanost između broja doživljenih nepovoljnih događaja u djetinjstvu i prijavljenih psihički nasilnih oblika ponašanja u adolescentskim romantičnim vezama. Dakle, sudionici koji su izvještavali o većem broju doživljenih nepovoljnih događaja tijekom ranog razvoja ujedno su i izvještavali o češćem počinjenju i doživljavanju psihičkog nasilja prema partneru/ici u odnosu na sudionike s manjim brojem doživljenih takvih iskustava. Ista saznanja dobivena su i longitudinalnom studijom Cpreka i suradnika (Cprek i sur., 2020). Naime, rezultati su pokazali kako su studenti s većim brojem doživljenih NID-u bili u većem riziku za doživljavanjem svih oblika nasilja u interpersonalnim odnosima. Povećanjem broja doživljenih nepovoljnih iskustava tijekom ranog razvojnog razdoblja povećavala se vjerojatnost viktimizacije svih oblika nasilja i u partnerskim odnosima.

Uzimajući u obzir navedeno te se pritom osvrćući na posljednju postavljenu hipotezu ovoga istraživanja (H4) koja glasi: *Postoji statistički značajna pozitivna povezanost između broja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu te iskustva činjenja i doživljavanja psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja u mladenačkim vezama* zaključujemo kako je ona u skladu s očekivanjima, odnosno u potpunosti je prihvaćena.

10. ZAKLJUČAK

Nasilje u mladenačkim vezama tek od nedavno postaje temelj rasprava i istraživanja brojnih stručnjaka. Osim što se istraživači, koji se zanimaju za navedenu tematiku, usmjeravaju na istraživanje njegove prevalencije i fenomenologije, sve se više usmjeravaju i na istraživanje čimbenika koji doprinose pojavnosti činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama. Adolescenti su posebno osjetljivi na ovu vrstu nasilja s obzirom na to da je adolescencija razdoblje u kojem se razvijaju prvi partnerski odnosi te stoga pojava nasilničkog ponašanja u ljubavnim odnosima može ugrožavati uspostavljanje brižnih odnosa te razvijanje međuljudske intimnosti i u budućnosti. Jedan od čimbenika koji se dovodi u vezu s doživljavanjem i činjenjem nasilja u partnerskom odnosu su proživljena nepovoljna iskustva u djetinjstvu. Dječja izloženost zlostavljanju, zanemarivanju te ostalim potencijalno traumatičnim događajima u ranom razdoblju, kasnije u životu dovodi do negativnih ishoda koji dokazano predstavljaju rizične čimbenike za činjenje i doživljavanje nasilničkog ponašanja u ljubavnim odnosima.

Pregledom literature do sada provedenih istraživanja o povezanosti spomenutih fenomena jasno je dokazana njihova pozitivna povezanost i to tako da se s povećanjem broja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu povećava vjerojatnost manifestiranja nasilničkih ponašanja u ljubavnim vezama, kao i doživljavanja istoga. S druge strane, iako su u manjini, postoje i istraživanja u kojima prethodno spomenuta povezanost nije dokazana. Niti jedno istraživanje na ovu temu nije do sada provedeno u Hrvatskoj te je stoga provedeno ovo istraživanje. Ono je provedeno na uzorku srednjoškolaca, odnosno adolescenata s obzirom na značajnost kojeg fenomen ljubavnih odnosa ima u tom razdoblju te negativne posljedice koje činjenje, odnosno doživljavanje nasilničkog ponašanja u mladenačkim vezama ima na trenutne, ali i buduće interpersonalne odnose.

Uzevši u obzir teorijska objašnjenja i rezultate dosadašnjih istraživanja možemo zaključiti kako su rezultati ovog istraživanja u skladu s istima, odnosno kako je povezanost broja nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i činjenja, kao i doživljavanja nasilja u ljubavnim odnosima potvrđena. Konkretnije, ovim je istraživanjem dokazano da s povećanjem broja doživljenih nepovoljnih događaja u ranom razvojnom razdoblju raste i vjerojatnost počinjenja i doživljavanja psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilničkog ponašanja u mladenačkim vezama. Osim toga, ovim

istraživanjem potvrđeno je da mladi u ljubavnim odnosima najčešće čine, ali i doživljavaju psihičke oblike nasilja, zatim fizičke, dok su seksualni oblici nasilničkog ponašanja najmanje zastupljeni. Nadalje, rezultati pokazuju kako djevojke češće čine i doživljavaju psihičke oblike nasilja od partnera/ice, mladići češće manifestiraju fizičko nasilje, dok razlika prema spolu nije utvrđena u činjenju seksualnog nasilja niti izloženosti fizičkim i seksualnim oblicima nasilničkog ponašanja u adolescentskim ljubavnim odnosima. Nadalje, rezultati pokazuju kako mladi najčešće izvještavaju o jednom ili tri doživljenih nepovoljnih događaja u djetinjstvu. S porastom kumulativnog broja doživljenih takvih iskustava, smanjuje se postotak mladih koji su toliko nepovoljnih iskustava doživjeli. Njih 68.5% doživjelo je barem jedno nepovoljno iskustvo tijekom odrastanja, dok 28.3% adolescenata izvještava o četiri ili više doživljenih takvih iskustava. Ovi posljednji spadaju u kategoriju visokorizičnih za pojavu brojnih negativnih posljedica za njihov biopsihocijalni razvoj. Jedna od njih odnosi se upravo na češće činjenje i doživljavanje nasilničkog ponašanja u partnerskim odnosima.

Zbog spomenutog mogućeg nepovoljnog utjecaja doživljenih nepovoljnih iskustava u djetinjstvu na pojavnost nasilja u mladenačkim vezama važno je osvještavati društvo, posebno obitelji i roditelje o cjeloživotnim negativnim učincima koje nepovoljno obiteljsko okruženje i atmosfera, kao i neadekvatno roditeljstvo mogu ostaviti na djecu. Osim toga, važno je provoditi pravovremene i primjerene obiteljske intervencije u visokorizičnim obiteljima kako bi se stvorili povoljniji obiteljski uvjeti za adekvatno odgajanje i razvoj djece. Nadalje, s djecom koja se nalaze u obiteljskim uvjetima nepovoljnima za njihov adekvatan psihosocijalni razvoj važno je prorađivati doživljena nepovoljna iskustva, osnaživati ih te ih podučavati brojnim socijalnim, komunikacijskim, životnim i emocionalnim vještinama. U kontekstu fenomena nasilja u mladenačkim vezama važno je dobivene spoznaje koristiti za kreiranje znanstveno utemeljenih i dokazano učinkovitih preventivnih intervencija koje će smanjiti prevalenciju činjenja i doživljavanja nasilničkih ponašanja u ljubavnim odnosima.

Važno je, dakle, naglasiti kako je ovaj rad pružio uvid u prošle i sadašnje znanstvene spoznaje vezane uz povezanost dvaju fenomena – nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i nasilja u mladenačkim vezama. Pritom, na umu treba imati određena ograničenja ovoga istraživanja, a koja se odnose na korištenje prigodnog uzorka adolescenata iz 7 škola iz Grada Zagreba i Zagrebačke županije te stoga rezultate nije moguće generalizirati na sve adolescente. Dobivene spoznaje važno je provjeravati i produbljivati daljnjim istraživanjima na ovu temu te na temelju

njih kreirati preventivne, znanstveno utemeljene strategije smanjivanja nasilja u mladenačkim vezama.

11. LITERATURA

1. Ajduković, D., Löw, A. i Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(3), 527-553.
2. Ajduković, M. i Ručević, S. (2009). Nasilje u vezama mladih. *Medicus*, 18(2), 217-225.
3. Amdižić, A. (2019). *Povezanost traumatskih iskustava u djetinjstvu i adolescenciji s različitim vrstama motivacije za odabir socijalne pedagogije kao profesije*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
4. Anda, R. F., Felitti V. J., Bremner J. D., Walker J. D., Whitfield C., Perry B. D., Dube, S. R. i Giles W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood. A convergence of evidence from neurobiology and epidemiology. *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci*, 256 (3), 174–86.
5. Archer, J. (2000). Sex differences in aggression between heterosexual partners: A metaanalytic review. *Psychological Bulletin*, 126, 651–680.
6. Atkinson, L., Beitchman, J., Gonzalez, A., Young, A., Wilson, B., Escobar, M., ... Villani, V. (2015). Cumulative Risk, Cumulative Outcome: A 20-Year Longitudinal Study. *PLOS ONE*, 10(6), 1-16.
7. Baker, C.R. i Stith, S.M. (2008). Factors Predicting Dating Violence Perpetration among Male and Female College Students. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 17(2), 227-244.
8. Bell, K.J. (2008). *Intimate Partner Violence on Campus: A test of Social Learning Theory*. Indiana: University of Pennsylvania.
9. Bell, K.M., Cornelius, T.L. i Shorey, R.C. (2008). A critical review of theoretical frameworks for dating violence: Comparing the dating and marital fields. *Aggression and Violent Behavior*, 13, 185-194.
10. Bellis, M. A., Hughes, K., Leckenby, N., Hardcastle, K. A., Perkins, C. & Lowey, H. (2014). Measuring mortality and the burden of adult disease associated with adverse childhood experiences in England: A national survey. *Journal of Public Health*, 37 (3), 445–454.
11. Bethell, C.D., Newacheck, P., Hawes, E. i Halfon, N. (2014). Adverse childhood experiences: Assessing the impact on health and school engagement and the mitigating role of resilience. *Health Affairs*, 33(12), 2106-2115.

12. Bouiller, M i Blair, M. (2018). Adverse childhood experiences. *Pediatrics and child health, 28(3)*, 132-137.
13. Briere, J. i Runtz, M. (1990). Differential adult symptomatology associated with three types of child abuse histories. *Child Abuse & Neglect, 14 (1)*, 357 – 364.
14. Bruffaerts, R., Demyttenaere, K., Borges, G., Haro, J. M., Chiu, W. T., Hwang, I., Karam, E. G., Kessler, R. C., Sampson, N., Alonso, J., Andrade, L. H., Angermeyer, M., Benjet, C., Bromet, E., de Girolamo, G., de Graaf, R., Florescu, S., Gureje, O., Horiguchi, I., Hu, C., ... Nock, M. K. (2010). Childhood adversities as risk factors for onset and persistence of suicidal behaviour. *The British journal of psychiatry : the journal of mental science, 197(1)*, 20–27.
15. Buljan Flander, G., Bačan, M., Škovrlj, K. i Škrlec, N. (2009). *Je li moguće da je to ljubav? Priručnik o nasilju u vezama mladih*. Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba.
16. Clements, M., Aber, J. L., Seidman, E. (2008). The dynamics of life stressors and depressive symptoms in early adolescence: a test of six theoretical models. *Child Development. 79 (4)*, 1168-1182.
17. Coker, A.L., Smith, P.H., McKeown R.E. i King M.J. (2000). Frequency and correlates of intimate partner violence by type: physical, sexual and psychological battering. *American Journal of Public Health, 90 (4)*, 553-559.
18. Cprek, S.E., Fisher, B.S., McDonald, M.J., McDaniel, H.M., Williamson, L. i Williams, C.M. (2020). Adverse childhood experiences and interpersonal violence among college students: does a relationship exist? *Journal of American College Health, 69(8)*, 913-920.
19. Crouch, E., Probst, J.C., Radcliff, E., Bennett, K.J. i McKinney, S.H. (2019). Prevalence of adverse childhood experiences (ACEs) among US Children. *Child Abuse and Neglect, 92*, 209-218.
20. Dodaj, A., Sesar, K. i Šimić, N. (2017). Nasilje u mladenačkim vezama: teorijski pristupi. *Socijalna psihijatrija, 45(2)*, 95-104.
21. Duke, N.N., Pettingell, S.L., McMorris, B.J. i Borowsky, I.W. (2010). Adolescent violence perpetration: associations with multiple types of adverse childhood experiences. *Pediatrics, 125(4)*, 778-786.
22. Felitti, V.J., Anda, R.F., Nordenberg, D., Williamson, D.F., Spitz, A.M., Edwards, V. i Marks, J.S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to

- many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245-258.
23. Finkelhor, D., Turner, H.A., Shattuck, A. i Hamby, S.L. (2015). Prevalence of Childhood Exposure to Violence, Crime and Abuse: Results From the National Survey Children's Exposure to Violence. *JAMA Pediatrics*, 169(8), 746-754.
 24. Fulford, W. (2017). Hidden Suffering and the Effects of Adverse Childhood Experiences. *Religions*, 8(31), 1-8.
 25. Glavan, J. (2018). *Nasilje u intimnim vezama mladih: definiranje, percepcija i razumijevanje nasilja u intimnim vezama*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
 26. Hodžić, A. (2007). *Nasilje ne prolazi samo od sebe: izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj*. CESI. Zagreb.
 27. Hughes, K., Bellis, M. A., Hardcastle, K. A., Sethi, D., Butchart, A., Mikton, C.,... Dunne, M. P. (2017). The effect of multiple adverse childhood experiences on health: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Public Health*, 2(8), 236-366.
 28. Hughes, K., Bellis, M.A., Hardcastle, K.A., Sethi, D., Butchart, A., Mikton, C., Jones, L. i Dunne, M.P. (2017). The effect of multiple adverse childhood experiences on health: a systematic review and meta-analysis. *Public health*, 2(8), 356-366.
 29. Klasnić, K. (2011). Ekonomsko nasilje nad ženama u intimnim vezama u hrvatskom društvu – konceptualne pretpostavke. *Socijalna ekologija*, 20(3), 335-355.
 30. Kočiš, M. (2017). *Intimno partnersko nasilje u mladenačkim vezama – Analiza slučajeva u Gradu Zagrebu*. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
 31. Kukec, H. (2020). *Povezanost nepovoljnih životnih događaja u djetinjstvu s mentalnim zdravljem mladih*. Diplomski rad. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
 32. Kurtović, S. (2021). *Odnos nepovoljnih iskustava u djetinjstvu, prorade tih iskustava savjetovanjem/psihoterapijom i zadovoljstva životom kod profesionalnih pomagača*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
 33. Li, L., Manor, O. i Power, C. (2004). Early environment and child-to-adult growth trajectories in the 1958 British birth cohort. *The American Journal of Clinical Nutrition*, 80 (1), 185 – 192.
 34. Marcus, R.F. (2007). *Aggression and violence in adolescence*. New York: Cambridge University Press.

35. Merrick, M.T., Ford, D.C., Ports, K.A. i Guinn, A.S. (2018). Prevalence of adverse childhood experiences from the 2011-2014 behavioral risk factors surveillance system in 23 states. *JAMA Pediatrics*, 172(11), 1038-1044.
36. Merrick, M.T., Ports, K.A., Ford, D.C., Afifi, T.O., Gershoff, E.T. i Grogan-Kaylor, A. (2017). Unpacking the impact of adverse childhood experiences on adult mental health. *Child Abuse and Neglect*, 69, 10-19.
37. Miller, E., Breslan, J., Chung, J., Green, J.G., McLaughlin, K.A. i Kessler, R.C. (2011). Adverse childhood experiences and risk of physical violence in adolescent dating relationships. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 65(11), 1006-1013.
38. Mosley-Johnson, E., Garacci, E., Wagner, N., Mendez, C., Williams, J.S. i Egede, L.E. (2019). Assessing the relationship between adverse childhood experiences and life satisfaction, psychological well-being, and social well-being: Unites States Longitudinal Cohort 1995-2014. *Quality of Life Research*, 28, 907-914.
39. Musa, S., Peek-Asa, C., Jovanović, N. i Selimović, E. (2018). Association of adverse childhood experiences and health risk behaviors among young adults visiting a regional primary healthcare center, Federation of Bosnia and Herzegovina. *PloS one*, 13(3), 1-14.
40. Nikulina, V., Gelin, M. i Zwillig, A. (2017). Is there a Cumulative Association Between Adverse Childhood Experiences and Intimate Partner Violence in Emerging Adulthood? *Journal of Interpersonal Violence*, 36(3-4), 1-28.
41. O'Keefe, M. (2005). Teen Dating Violence: A Review of Risk Factors and Prevention Efforts, 1-14.
42. Poole, J.C., Dobson, K.S. i Pusch, D. (2018). Do adverse childhood experiences predict adult interpersonal difficulties? The role of emotion dysregulation. *Child Abuse and Neglect*, 80, 123-133.
43. Powers, J., Kerman, E. (2006): Teen dating violence. *Research facts and findings*, 1-4.
44. Prkačin, M. (2014). *Obilježja počinjenog nasilja u mladenačkim vezama kod korisnika domova za odgoj i odgojnih domova*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
45. Profaca, B. (2016). Traumatizacija djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 23(3), 345-361.

46. Profaca, B. i Arambašić, L. (2009). Traumatski događaji i trauma kod djece i mladih. *Klinička psihologija*, 2 (1-2), 53–73.
47. Prospero, M. (2007). Young Adolescent Boys and Dating Violence: The Beginning of Patriarchal Terrorism. *Affilia*, 22, 271-280.
48. Ručević, S., Ajduković, M. i Šincek, D. (2009). Razvoj Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17 (1), 1-11.
49. Schütze, I., Geraedts, K. i Leeners, B. (2020). The association between adverse childhood experiences and quality of partnership in adult women. *Child Abuse and Neglect*, 108(3), 1-11.
50. Sesar, K. i Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*, 42, 162-171.
51. Shonkoff J. P., Garner A. S., Siegel B. S., Dobbins M. I., Earls M. F., Garner A.S. i Wood D. L. (2012). The lifelong effects of early childhood adversity and toxic stress. *Pediatrics*, 129 (1), 232–246.
52. Smith, M. (2018). Capability and adversity: reframing the „causes of the causes“ for mental health. *Pelgrave Communications*, 4(13), 1-5.
53. Stanić, I. (2007). Ljubav i nasilje u adolescentskim vezama. *Narodni zdravstveni list*, 46(4), 15-17.
54. Straus, M. A. (2007). Dominance and symmetry in partner violence by male and female university students in 32 nations. *Children and Youth Services Review*, 30, 252-275
55. Stuart, G.L., O'Farell, T.J., Leonard, K. i sur. (2009). Examining the Interface Between Substance Misuse and Intimate Partner Violence. *Substance Abuse: Research and Treatment*, 3, 25-29.
56. Šimčić, P., Šentija Knežević, M. i Galić, R. (2019). Nepovoljni događaji u djetinjstvu i njihova povezanost sa psihosocijalnim aspektima života pojedinca u odrasloj dobi. *Ljetopis socijalnog rada*, 26(2), 185-211.
57. Taylor, C.A., Boris, N.W., Heller, S.S., Clum, G.A., Rice, J.C. I Zeanah, C.H. (2008). Cumulative Experiences of Violence among High-risk Urban Youth. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(11), 1618-1635.
58. Thulin, E.J., Heinze, J.E. i Zimmerman, M.A. (2020). Adolescent Adverse Childhood Experiences and Risk of Adult Intimate Partner Violence. *American Journal of Preventive Medicine*, 60(1), 1-7.

59. Vanjurek, M. (2020). *Odnos profesionalnog sagorijevanja, nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i nekih sociodemografskih obilježja socijalnih pedagoga*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
60. Vehabović, P. (2015). *Obilježja doživljenog nasilja u mladenačkim vezama kod korisnika domova za odgoj i odgojnih domova*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
61. Vuković, A., Milašin, A. i Kuzmanović, B.V. (2009). Učestalost vršnjačkog nasilja osvećivanjem kao nasilne strategije sučeljavanja među učenicima osnovne škole. *Život i škola*, 22, 78-96.
62. Young, B.J. i Furman, W. (2008). Interpersonal Factors in the Risk for Sexual Victimization and its Recurrence during Adolescence. *Youth Adolescence*, 37, 297-309.